

NR. 85 MARTS 2018

ASTERISK

DPU
ÅRHUS UNIVERSITET

TEMA:
VIDEN
PÅ
SPIL

PÆDAGOGIKKEN EFTER SANDHEDEN

FORSKNING BRUGT POLITISK
Flere timer - mere læring?

KONKURRENCESTATENS KRISE
Reformer skal gøre den legitim

PROFESSIONER I OPBRUD
Er autonomien gået tabt?

TIDENS FORDUMMELSE

En gang fik danskfaget kritik for ikke at lære eleverne stave- og læsefærdigheder. Det blev der rettet op på. Og i dag er det ikke det væsentligste problem i danskfaget. Problemet er, at danskfaget ikke træner eleverne til at udøve dømmekraft i en global og foranderlig verden.

Af CLAUS HOLM,
instituttleder, DPU, Aarhus Universitet

Vidensamfundet må være højdepunktet for et dansk samfund, der hylder befolkningens tilegnelse af viden, færdigheder og kompetencer livet igennem. Eller er det? I dag er vi i tvivl om svaret. For også vi danskere diskuterer det post-faktuelle samfund. De fordummende konsekvenser af at google i et eksplosivt informations- og videnshav. Og mere generelt er vi i tvivl om, hvilken viden og hvilke færdigheder uddannelsessystemet skal formidle, når det forsøger at forberede den næste generation til det fremtidige samfund og arbejdsmarked. Kan det virkelig være rigtigt? Har fordummelsen taget over?

Det mente professor Johannes Sløk. Tilbage i 1976, i artiklen *Fordummelsens tid* (Midtfyns Bogtryk), formulerede han idéen om, at samfundet var truet af en fremadskridende fordummelse. Det stod i stærk kontrast til forestillingen om at leve i oplysningens tidsalder med idealet om det voksne, myndige menneske, der brugte sin frihed fornuftigt. Ikke desto mindre hævdede Sløk, at flere fordummelsesprocedurer var i fremvækst. En af disse gik ud på at lade mennesker være det, de begynder med at være, nemlig uvidende. Sløks erfaring var nemlig, at studerende blev mere og mere uvidende om, hvordan man skrev rigtigt og talte med velvalgte og præcise ord. Og sikker var han på, at blev man for fin til at lære netop disse færdigheder, så var det fordummende.

En anden fordummelsesprocedure gik ifølge Sløk ud på, at folk holdt op med at søge dybere indsigt ved at læse store forfattere og tilegne sig nødvendig viden om vigtige historiske sammenhænge, fordi de i stedet blev overdyngt med oplysninger, informationer og beretninger fra dagspresse og triviallitteratur.

20 år efter mente også Weekendavisens chefredaktør Henning Fonsmark, at vi var truet af fordummelse. I bogen *Kampen mod kundskaber* (Gyldendal, 1996) pegede han på det grundproblem, at elevernes gutenbergske skrive-, læse- og regnefærdigheder blev forsømt. Konkret henviste han til resultaterne fra en international læseundersøgelse fra 1991. Den viste, at danske 3.-klasse-elevs læsefærdigheder var alt, alt for ringe. Det alarmerede ikke kun Sløk og Fonsmark, men hele Danmark. En national indsats blev organiseret og bar frugt. Resultaterne fra de seneste internationale læseundersøgelser (PIRLS) viser, at danske elever ligger over gennemsnittet for alle deltagerlande. Så hverken det sidste ret-stavende eller læsende menneske er forsvundet, som Fonsmark ellers frygtede.

Men hvad med Sløks henvisning til den fordummelse, der handlede om elevernes evne til at etablere og overskue vigtige sammenhænge? Er skolen blevet bedre eller dummere til at forberede eleverne på det? For at nærme os et svar, må vi gøre brug af resultaterne fra DPU-forskeres aktuelle undersøgelse af anvendelse af læremidler i danskfaget.

I bogen *Læremidlernes danskfag* (Aarhus Universitetsforlag, 2017) konkluderer adjunkt Jesper Bremholm m.fl., at danskfaget – bedømt efter brug af læremidler – i dag er et indholdsmæssigt snævert og nationalt fag, der orienterer sig mod formelle færdigheder løsrevet fra meningsfulde og elevinddragende kontekster. Det bekymrer. Dels fordi resultatet sår tvivl om, hvorvidt danskfaget dermed lever op til folkeskolens *Fælles Mål*, der skal forstås i lyset af *fagets fagformål* og *folkeskolens formålsparagraf*. Dels fordi disse formålsbeskrivelser netop indeholder ambitionen om, at eleverne udvikler sig til at være kritiske og selvstændigt tænkende mennesker og borgere, der gør brug af de mange tekst-, udtryks- og kommunikationsformer,

vi betjener os af i et moderne menneske- og samfundsliv. Og samtidig en ambition om, at eleverne lærer at se Danmark i forhold til en omverden – en global verden af foranderlige og større kultursammenhænge.

I det perspektiv giver det mening at stille spørgsmålet: Befinder vi os i fordummelsens tid? Det ville være, ja, dumt at svare for generelt og for sikkert på det med baggrund i skitseringen af udviklingen i elevs skrive- og læsefærdigheder. Men holder jeg mig til at vurdere graden af fordummelse ved at forholde mig til to af Sløks fordummelsesprocedurer, bliver konklusionen følgende: For det første er vores generelle problem ikke mere danske elevs skrive- og læsefærdigheder. Har vi et færdighedsproblem, er det, at vi hænger lidt for fast i at træne de gutenbergske færdigheder i stedet for det digitale samfunds kommunikations- og udtryksfærdigheder. Men for det andet er det mere truende fordummelsesproblem i danskfaget anno 2018, at det indholdsmæssigt er for nationalt og kulturkonservativt orienteret.

Så min samlede vurdering er, at vi i mange år – og med jævne mellemrum – har diskuteret funktionel analfabetisme. Men jeg frygter, at det bliver mere retvisende at diskutere forekomsten af funktionel stupiditet: Det kan gå rigtig fint med elevs stave- og læsefærdigheder, men samtidig temmelig dårligt med at gøre elever i stand til kritisk at tage stilling til *hvad*, det aktuelt er vigtigt at lære. Og mangel på træning af elevs dømmekraft er det, man almindeligvis forstår ved vækst i fordummelse. ■

Redaktører

Claus Holm (ansvarshavende)
Mathilde Weirsø

Redaktionskomité

Anne Maj Nielsen
Carsten Henriksen
Charlotte Ringsmose
Hanne Knudsen
Søren Cristensen
Henrik Nitschke

Skribenter

Andreas Vappula Nilsson
Claus Holm
Knud Holt Nielsen
Maj Juni
Mathilde Weirsø
Signe Tonsberg

Korrektur

Kirsten Kovacs
Lisbeth Hartmann

Redaktionens adresse

DPU – Danmarks institut for
Pædagogik og Uddannelse
Aarhus Universitet
Tuborgvej 164
2400 København NV

Kontakt redaktionen

E-mail: asterisk@dpu.dk
Telefon: 8715 1815

Abonnement

Abonnementet er gratis
og kan bestilles på
dpu.au.dk/asterisk

Design: Hiske Jessen

Layout: Toke Bjørneboe

Forsideillustration:

Rasmus Juul

Tryk: Scanprint A/S

ISSN nr.: 1601-5754

Oplag: 12.400

Asterisk er et magasin for
aktuel uddannelsesforsk-
ning. Asterisk udkommer
fire gange årligt og er
udgivet af DPU - Danmarks
institut for Pædagogik
og Uddannelse, Aarhus
Universitet. Artikler eller
illustrationer må ikke
eftertrykkes uden tilladelse.

TEMA: VIDEN PÅ SPIL

S. 4-7

DA LÆRERUDDANNELSEN BLEV OFFER FOR STRATEGISK EVIDENS

Evalueringsrapporter opnår i stigende grad gennemslagskraft i medierne, og det får betydning politisk. Men rapporterne fremstår som evidens uden i praksis at leve op til akademiske standarder. Det problematiserer to DPU-forskere, der forklarer forskellen mellem akademisk evidens og strategisk evidens.

S. 8-11

NÅR FORSKNING BLIVER SPÆNDT FOR DEN POLITISKE STRIDSVOGN

Asterisk har talt med to forskere om, hvad der sker med dem og deres forskning, når politikere og interessenter bruger – eller fortier – forskningsresultater i debatten.

S. 12-14

MERE FAGLIGHED, MINDRE KARISMA I LÆRERFAGET

Hvis lærerprofessionen skal genvinde respekten, så skal fagligheden spille en større rolle og personligheden en mindre. Sådan lyder det fra to forskere, der begge efterlyser et opgør med dyrkelsen af den autentiske lærer.

S. 16-19

GÅDEN OM DEN SOCIALE ARV ER PÆDAGOGISK RAKETVIDENSKAB

To DPU-professorer forsøger på forskellig vis at knække koden til, hvordan vi som samfund bedst styrker udsatte børns livschancer.

S. 20-22

REFORM AF KONKURRENCESTATEN SKAL GØRE DEN LEGITIM

Interview med professor emeritus Ove Kaj Pedersen, der i en ny bog opfordrer til reform af konkurrencestaten. Formålet er at lægge distance til konkurrencestatens illegitime følgesvend, det opportunistiske individ.

S. 23-29 TEMA: PROFESSIONER I EN BRYDNINGSTID

S. 23-25

HVOR STÅR PROFESSIONERNE? OG HVOR SKAL DE HEN?

Tre markante stemmer i debatten om professionernes status, udfordringer og fremtid begrundes, hvorfor de pædagogiske professioner taber autonomi og anerkendelse, samt hvordan de skal mobilisere en ny identitet, der kan styrke deres position.

S. 26-29

PROFESSIONELT OPBRUD

Hvordan bliver professionerne andet og mere end agenter for velfærdsstatens politiske strategier? To forskere kommer med bud på, hvordan professionerne kan etablere en ny form for autonomi og samtidig udøve professionel dømmekraft.

S. 30-31

KOMMENTAR: DEN POLITISKE RETORIKS ARSENIK

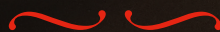
Modersmålsundervisning: Politikere ser bort fra al forskning og evidens. For den politiske retorik har sin egen nationalistiske agenda, og det får konsekvenser for de tosprogede børn og unge. Sådan lyder kritikken fra lektor på DPU, Aarhus Universitet, Bergthóra Kristjánsdóttir.

DA LÆRERUDDANNELSEN BLEV OFFER FOR STRATEGISK EVIDENS

Uddannelses- og Forskningsministeriet har igangsat en evaluering af den nye læreruddannelse. To forskere fra DPU har undersøgt tidligere evalueringer og problematiserer, hvordan rapporterne opnår stor gennemslagskraft ved at anvende en stringent akademisk form og fremstå som evidens uden i praksis at leve op til akademiske standarder for vidensproduktion.

»Den strategiske evidens kan sagtens være god forskning. Men det betyder noget, at den skal tilvejebringe viden, som nogen skal bruge til noget bestemt.«

Jørn Bjerre

Af ANDREAS VAPPULA NILSSON

Et pletskud for Uddannelsesdanmark eller prøvekaniner i en fejlslagen reform? Det var i sommeren 2017, og de første dimittender fra den nye læreruddannelse kunne springe ud i arbejdslivet. Spørgsmålet var nu – og er stadig: Er målene med reformen af deres uddannelse blevet indfriet?

Da det nye skoleår var begyndt, satte Uddannelses- og Forskningsministeriet sig for at undersøge netop de spørgsmål i en samlet evaluering. Evalueringen skulle vurdere: *”stærke og svage sider og pege på områder, som det er nødvendigt at videreudvikle for at styrke opfyldelsen af de politiske målsætninger med den nye læreruddannelse,”* som det står beskrevet i et notat om evalueringen fra september 2017.

Evalueringer som denne er med til at understrege behovet for en skelnen mellem, hvad DPU-forskerne lektor Jørn Bjerre og professor David Reimer kalder for hhv. akademisk evidens og strategisk evidens.

Idealet for den akademiske evidens er at søge viden for videns egen skyld. Her er interessen at bidrage til et forskningsfelt, hvor det er andre forskere, der igennem *peer review*, debatter og kritik kontrollerer kvaliteten af viden. Strategisk evidens, derimod, er viden, der skal indhentes til en aftager – f.eks. et ministerium – der skal bruge viden i en strategisk sammenhæng. I det første tilfælde er det forskeren selv, der formulerer forskningsspørgsmålet, mens det i det andet tilfælde ofte er aftageren, der formulerer det. Traditionelt har det været sådan, at den akademiske evidens overvejende knytter sig

til universiteterne, imens den strategiske evidens ofte produceres af evalueringsinstitutter under forkortelser som EVA, KORA, SFI, VIVE m.fl.

”Den strategiske evidens kan sagtens være god forskning. Men det betyder noget, at den skal tilvejebringe viden, som nogen skal bruge til noget bestemt,” forklarer lektor Jørn Bjerre, som kalder det helt afgørende at betragte afsættet for en undersøgelse som en del af undersøgelsen.

”Evidens er ikke noget i sig selv, men en egenskab ved en særlig form for kvalitets-sikret viden. Når det gælder bedømmelsen af denne form for viden, må man ind og se på flere elementer i processen: hvilke interesser ligger til grund for undersøgelsen – hvad vil vi vide noget om og hvorfor? Og så skal vi kende til researchspørgsmål, metode, forskningsdesign, analyse etc. Det hele hænger sammen. Den strategiske evidens kan i nogen grad anskues som en instrumentalisering af forskningen, idet man forestiller sig, at man kan tage bestemte dele af forskningen og bruge den til at løse praktiske spørgsmål. Og det er mere problematisk, end det lige ser ud,” forklarer Jørn Bjerre.

Både han og David Reimer understreger, at de hverken er for eller imod brugen af evidens i uddannelse eller uddannelsesforskning. I deres øjne giver den konflikt ikke mening. Spørgsmålet er i stedet, hvordan evidens bliver produceret og formidlet. David Reimer siger:

”Det er en af vores hovedpointer. Evalueringerne af læreruddannelsen, som vi har kigget på (i tidsskriftet *Cursiv*, 2014.), er ikke gode undersøgelser. Undersøgelserne er uklare og ikke transparente. Det er kvantitative studier uden repræsentativitet. ➤

Der laves kausale slutninger, hvor kausale sammenhænge er tvivlsomme. Og der er uoverensstemmelser mellem konklusioner og analyser. Men det er de undersøgelser, vores beslutningstagere støtter sig til, og de har stor gennemslagskraft i offentligheden.”

Den kritik kalder på nogle eksempler.

For skarpe konklusioner

Bjerre og Reimer forholder sig kritisk til måden, spørgsmål bliver stillet på – ordlyden i spørgeskemaundersøgelserne.

De har blandt andet kigget på en AKF-rapport (Anvendt Kommunal Forskning), hvor professionsstuderende bliver spurgt, om det er vigtigt for dem, at underviserne på uddannelsesstedet har erfaring fra praksis og trækker den ind i deres undervisning. Det, synes 96 procent, er vigtigt.

”Hvis man tænker over, hvordan spørgsmålet bliver hørt – nemlig som et spørgsmål om man gerne vil have gode eller dårlige lærere – er det vel ikke så underligt, at 96 procent svarer, som de gør,” siger Jørn Bjerre og fortsætter:

”Men det interessante er, hvad det er for en interesse, dette spørgsmål udtrykker? Er det, fordi forskerne gerne ville blive klogere på noget, eller er det, fordi de skulle producere evidens for en bestemt efterspørgsel blandt de studerende, der kunne bruges til at presse uddannelserne?” spørger Jørn Bjerre og gør så opmærksom på, at der også konkluderes for skarpt i rapporterne, i og med de anvender simpel kausalitetstænkning – dvs., at interven-

»God pædagogisk forskning – uanset om man bruger kvantitative eller kvalitative metoder – skal være teoretisk forankret. Teori har en helt afgørende betydning for, at vi ved og er enige om, hvad vi taler om.«

David Reimer

tion A fører til tilstand B. Det er en selvstændig problemstilling for den strategiske evidens.

”Tit tager rapporterne forbehold for, at der skulle være tale om kausalitet. Men i udmøntningen af konklusionerne – og i særlig grad i videreformidlingen af konklusionerne – indgår ofte ord, som må tolkes kausalt,” siger Jørn Bjerre.

David Reimer supplerer: ”Du kan fint lave kausale studier. Men du skal se studierne i kontekst. Og man skal være meget forsigtig – også selvom det metodiske er i orden – med, hvor meget politik og lovgivning, man kan basere på et enkelt studie.”

Samtidig er der stor forskel på statistisk og praktisk signifikans, forklarer Jørn Bjerre: ”Der kan godt være fire procent statistisk effekt af et pædagogisk tiltag. Men hvad betyder effekt i praksis, når læreren er skiftet ud, og tre børn med bestemte diagnoser har skiftet klasse?”

Endelig savner forskerne en teoretisk forankring i den akademiske evidens.

”God pædagogisk forskning – uanset om man bruger kvantitative eller kvalitative metoder – skal være teoretisk forankret. Teori har en helt afgørende betydning for, at vi ved og er enige om, hvad vi taler om,” siger David Reimer.

”I dag er uddannelsesinstitutionerne genstand for evalueringer og undersøgelser, der ofte har karakter af strategisk evidens. Derfor er det vigtigt at forholde sig kritisk til den måde, denne viden produceres på,” siger Jørn Bjerre.

Holdninger bliver til evidens

Evalueringerne af læreruddannelsen ligger nogle år tilbage, og den nye evaluering forventes først afsluttet ved udgangen af 2018. For at underbygge, at der stadig er et problem, bringer David Reimer EVA's seneste evaluering af pædagoguddannelsen i spil. Den evaluering blev offentliggjort den 9. januar i år, hvor den blandt andet brød igennem i radioaviserne og på dagbladet Politikens forside under overskrifter som ’Fagligheden på pædagoguddannelsen kritiseres’ og ’Det halter med faglighed og kvalitet på pædagoguddannelsen’.

I EVA's evaluering af læreruddannelsen bliver en summering af de studerendes holdninger sat lig med evidens. Men det er det ikke. Det er netop bare holdninger. Og det er ikke forskning, mener DPU-forskerne Jørn Bjerre og David Reimer.

EVALUERING AF DEN NYE LÆRERUDDANNELSE

Evalueringen af den nye læreruddannelse er nu i gang. Den er forankret under Styrelsen for Forskning og Uddannelse (SFU), eksterne konsulenter kan hentes ind i den praktiske udførelse, og en ekspertgruppe med nordisk deltagelse har ansvaret for evalueringens samlede vurderinger og konklusioner. Resultaterne forventes at ligge klar i efteråret 2018.

Læs mere: Jørn Bjerre og David Reimer: The Strategic Use of Evidence on Teacher Education: Investigating the Research Report Genre. *Cursiv nr. 14* (2014)

Jørn Bjerre: Kritisk brug af evidens i arbejdet med pædagogisk praksis. I: Thomas Thyrring Engsig (red.), *Empiriske undersøgelser og metodiske greb*. Hans Reitzels Forlag, 2018

Akademisk evidens

knytter sig til idealen om, at viden søges for videns egen skyld. Her er interessen at bidrage til et forskningsfelt, hvor det er andre forskere, der igennem peer review, debatter og kritik kontrollerer kvaliteten af viden. Forskningsspørgsmålet udspringer fra forskeren og universiteterne.

AKADEMISK EVIDENS

VS.

STRATEGISK EVIDENS

Strategisk evidens

er viden, der indhentes af en aftager, f.eks. et ministerium, der skal bruge viden i en strategisk eller politisk sammenhæng. Det er ofte aftageren, der formulerer forskningsspørgsmålet – eksempelvis notatet fra september 2017 (jf. indledningen af artiklen), der danner grundlag for evalueringen af læreruddannelsen. Strategisk evidens produceres ofte af evalueringsinstitutter og tænketanke under forkortelser som AKF, EVA, KORA, SFI, VIVE, DEA m.fl.

”Jeg bliver altid kritisk, når jeg hører, at der er tale om en spørgeskemaundersøgelse,” siger han og slår op på side 33 i notatet. En af overskrifterne lyder: ”Hver femte vurderer uddannelsen som mindre krævende end forventet”. Graferne på siden bekræfter overskriften: 21 procent finder efter et halvt år uddannelsen mindre krævende end forventet. Til gengæld finder 47 procent uddannelsen mere krævende. Det er ikke kommenteret.

Jørn Bjerre supplerer: ”Der er foretaget et analytisk valg, når rapporten fremhæver det ene tal frem for det andet. Og det valg er ikke gennemsigtigt. Vi ved ikke, hvorfor man interesserer sig for den femtedel, der finder uddannelsen mindre krævende, og ikke for de 47 procent, der finder den mere krævende. I en akademisk analyse ville den type valg typisk være styret af en teoretisk eller analytisk ramme,” siger han.

David Reimer fortsætter: ”Det her er bare et lille eksempel. Og man kan lære meget værdifuldt ved at spørge de studerende, ligesom patienter kan informere læger om f.eks. smerter. Men lægerne vil ikke alene vælge behandling efter, hvad patienterne siger. Spørgeskemaundersøgelser har begrænsninger, som man skal være opmærksom på, og de gengiver ofte stereotyper.”

”Det er netop pointen,” kommer det fra Jørn Bjerre. ”Diskussionerne af resultaternes karakter mangler ofte i den strategiske forskning. I stedet får man en sort-hvid autoritet, som vi kalder for evidens, men som reelt blot kan være en summering af de studerendes holdninger. Og hvad betyder det så? Hvis forskernes resultater henviser til de holdninger, som de studerende har, så betyder det, at denne summering af de endnu ikke uddannedes holdninger til en uddannelse præsenteres som forskningsresultater.

Kampen om at definere viden

Når Jørn Bjerre og David Reimer udtrykker et behov for at tale om forskellige typer af evidens og undersøge forudsætningerne for denne evidens, er det forankret i en dybere ambition om at udfordre en dominerende diskurs i samfundet, hvor evidens bliver gjort til den eneste vej til at opnå sand viden, men hvor kriterierne for evidens forbliver slørede.

”Tyngdepunktet for, hvem der bestemmer, hvad der er viden, flytter sig historisk. Der er sket rigtig meget de sidste 20-30 år. Mængden af viden er eksploderet, derfor er der opstået et behov for overblik over denne viden og for at få sorteret i de mange bidrag. Det er dem, der bestemmer kriterierne for denne sortering, der har magten. I den forbindelse er der vokset institutioner op, som sætter sig på den position, at de kan sige, hvad der er god og dårlig viden,” siger Jørn Bjerre og fortsætter: ”Derudover er det vigtigt at se på den proces, hvor viden bruges politisk.”

For at problematisere udviklingen støtter han sig til en af evidensforskningens pionerer, Donald T. Campbell. Campbell fandt det afgørende for et velfungerende samfund, at der var en tydelig arbejdsdeling mellem politikere og forskere. Politikerne tog beslutninger, imens forskerne efterfølgende undersøgte konsekvenserne af de beslutninger. Dermed kunne forskningen give et grundlag, hvorudfra politikerne kunne træffe nye beslutninger.

”Nu sker det nærmest omvendt: Der kommer en rapport, der peger på et problem, og så kommer der næsten samtidig et politisk udspil, der gør noget ved problemet. Så er det, at vi bliver nødt til at spørge: ”Hvad er det for interesser, der styrer denne type af rapporter?”

Jørn Bjerre og David Reimer og den institution, som de – og dette magasin – repræsenterer, er part i kampen om at definere, hvad viden er. Og analyseinstitutternes fremkomst og gennemslagskraft presser i stigende grad universiteterne som producenter af evidens og viden. Et fristende spørgsmål til den akademiske forskningsrepræsentanter er derfor, om samfundet var bedre stillet uden analyseinstitutterne? Jørn Bjerre giver svaret, som David Reimer erklærer sig enig i:

”Hvis jeg skal forsøge at formulere det objektivt, så er det i hvert fald problematisk, at vi har institutioner, som evaluerer viden på et – havde jeg nær sagt – højere niveau end universiteterne, men uden at blive gjort til genstand for den samme kvalitetskontrol. Så får du autoriteter, som udtaler sig hen over forskningsviden og kan gøre det hurtigere end universiteterne, fordi de ikke skal validere det teoretisk eller igennem en *peer review*-proces.” ■

DAVID REIMER er professor MSO på DPU, Aarhus Universitet. Han arbejder kvantitativt og forsker i uligheder i uddannelsessystemet med fokus på overgange mellem gymnasiale og videregående uddannelser. Han underviser på Kandidatuddannelsen i pædagogisk sociologi på DPU, Aarhus Universitet.

JØRN BJERRE er ph.d. og lektor på DPU, Aarhus Universitet. Han er kvalitativ forsker og forsker i viden som sociologisk fænomen, som det kommer til udtryk i hans arbejde med evidens, inklusion og læreruddannelsen. Han underviser på Kandidatuddannelsen i pædagogisk sociologi på DPU, Aarhus Universitet.

NÅR FORSKNING BLIVER SPÆNDT FOR DEN **POLITISKE** **STRIDSVOGN**

Gavner flere timer i skolen børnenes læring? Forskerne Jan Meiding og Simon Calmar Andersen er blevet brugt som forsvar for to forskellige positioner i den offentlige debat om lange skoledage. Det skaber strid og fjerner fokus fra det egentligt relevante, nemlig nuancerne og bredden i uddannelsesforskningens søgen efter svar. Asterisk har talt med de to forskere om, hvad der sker med dem og deres forskning, når politikere og interessenter bruger – eller fortier – forskningsresultater i debatten.

Af SIGNE TONSBORG

Effekt: Flere timer styrker elevernes læsning, lyder overskriften på en analyse af Simon Calmar Andersen i Politiken den 10. april 2014. Og artiklen fortsætter: "Når elever modtager fire timers ekstra dansk om ugen i 16 uger, opnår de en ekstra fremgang i læsning, der svarer til et halvt år."

'Flere timer giver ikke bedre læsere', står der til gengæld i overskriften på en artikel i fagbladet Folkeskolens webversion den 5. december 2017, hvor Jan Meiding er hovedkilde. Og artiklen fortsætter: "Der er ingen sammenhæng mellem antallet af timer og elevernes læseevner. Sådan konkluderer en ny stor international undersøgelse for anden gang i træk."

På (avis)papiret lyder det som om, de to forskere er rygende uenige, men i virkeligheden er uenigheden ikke så stor.

»Det er ikke tid, der er den afgørende faktor. Det er kvalitet. Hvis de ekstra timer bliver fyldt med læring af kvalitet, så tror jeg, at man kan flytte noget.«

Jan Meiding

Asterisk har sat de to forskere fælles stævne. Dagsordenen er ikke at grave grøfterne i debatten om lange skoledage dybere, men derimod en fælles snak om, hvad der sker, når forskningsresultater bliver kastebolde i en politisk debat fuld af ideologi og interessenter – som f.eks. om folkeskolereformens

lange skoledage egentlig gavner børns læring eller ej.

Gennem økonomiske og didaktiske brille
Jan Meiding, der er didaktiker og lektor ved DPU, Aarhus Universitet, har de sidste 30 år forsket i læsning og står blandt andet bag de danske bidrag til PIRLS-undersøgelserne.

Simon Calmar Andersen er uddannet cand. mag. i samfundsfag og idéhistorie og er professor på Institut for Statskundskab på Aarhus Universitet, hvor han leder TrykFondens Børneforskningscenter.

"Jeg oplever, at vores syn på tingene på mange punkter er ens. Vi laver begge kvantitativ forskning og er enige om, at det har en værdi. Jeg oplever i højere grad stridspunkter i forhold til de kolleger, der f.eks. mener, at kun kvalitativ forskning har værdi. Der kan man rode sig ud i nogle uenigheder," siger Simon Calmar Andersen.

De er begge bevidste om, at der indgår et hav af variable i en undervisningssituation,

Med skolereformen er der blevet skruet op for timeantallet i dansk. Men spørgsmålet er, om børnene reelt bliver bedre læsere af flere dansktimer. To forskere er nået frem til forskellige resultater.

og at det er svært at isolere dem, da variablerne påvirker hinanden. Og det er blandt andet med dét forbehold, de udtaler sig til politikere og medier.

”Overordnet kan man sige, at vi begge har prøvet at isolere variabelen tid og set på effekten af det. Samtidig har vi to forskellige udgangspunkter, vi har to forskellige metoder og er nået frem til to forskellige resultater,” opsummerer Jan Mejding.

Simon Calmar Andersen forklarer, at når man ser på sammenhængen mellem undervisningstid og læring, så må man se det som en kurve, der på et tidspunkt flader ud. Hvis man har én time om ugen, vil der i sagens natur være stor læring i at fordoble timeantallet.

”Hvis vi groft sagt har ulande, hvor der ingen undervisning er, i den ene ende af kurven, og så har kinesiske tilstande med 16 timers undervisning i døgnet i den anden ende af kurven, så vil der et eller andet sted imellem de to yderpunkter indtræffe en situation, hvor mere undervisningstid ikke giver mening. Sammenhængen mellem tid og læring er kort sagt en kurve, der stiger og på et tidspunkt flader ud. Spørgsmålet er, om der stadig er en gevinst at hente ved flere timer, eller om vi har nået toppen,” siger han.

Kurven er fladet ud

Så hvad er konklusionen? Ingen af de to forskere har lyst til at svare entydigt ja eller nej på, om danske børn så lærer mere eller mindre af at have flere timer i skolen.

”Med min baggrund som didaktiker må jeg bare sige: Det er ikke tid, der er den afgørende faktor. Det er kvalitet. Hvis de ekstra timer bliver fyldt med læring af kvalitet, så tror jeg, at man kan flytte noget. Jeg mener f.eks. godt, at man kunne give børnene fri en time før uden at miste noget, især hvis den økonomi, det ville frigøre, blev brugt til at give læreren noget mere forberedelsestid,” siger Jan Mejding.

Simon Calmar Andersen supplerer: ”Der hvor vi er nu, tror jeg ikke, det oplagte skridt er at skrue mere op for undervisningstiden. Vi er enige om, at kurven formentlig er ved at flade ud. Spørgsmålet er så, om man ville få noget ud af at skrue ned for antallet af timer igen. Og der må man jo spørge sig selv: Hvad er alternativet til at sidde i skolen for børnene? For mange er det SFO-tiden. Måske ville der være noget at hente, hvis vi ændrede formen på undervisningen, sådan som intentionen er i folkeskolereformen. Så vi skruer på blandingsforholdet mellem undervisningstid og SFO-tid, så de to spillede bedre sammen, og så der var flere pædagogstyrede aktiviteter f.eks. med bevægelse i løbet af skoledagen.”

Så vidt substansen. Nu til den overordnede diskussion om, hvad der sker, når forskningen bliver kastebold for ideologier, interesser og politik.

Har interessenvældet taget magten

For hvad betyder det, at interesser – fra politikere og embedsmænd til organisationer

KOM KÆRLIGHEDEN TIL SKOLEREFORMEN OG DE LANGE SKOLEDAGE TIL AT SKYGGE FOR FAKTA?

Spørgsmålet om undervisningstid har delt de politiske vande. Tidligere undervisningsminister Christine Antorini (S) gik i 2013 i rette med Jan Mejding og hans kollegers PIRLS-undersøgelse. DPU, Aarhus Universitet, havde onsdag den 11. december udsendt en pressemeddelelse med hovedkonklusionerne fra de internationale undersøgelser PIRLS og TIMSS, der på tværs af landegrænser i over 50 lande sammenligner 4.klasse-elevs kompetencer i hhv. læsning (PIRLS) samt matematik og naturfag (TIMSS). En af forskernes konklusioner var: Vi kan ikke finde bevis for, at eleverne lærer mere af flere skoletimer.

Sent samme aften udsendte undervisningsministeren en pressemeddelelse, hvori hun undsagde forskerne under overskriften ’Fejlfortolkning af TIMSS og PIRLS: Flere timer giver alt andet lige bedre resultater’. Reaktionen fra ministeren skal ses i lyset af, at hun og den daværende regering ugen før havde offentliggjort reformudspillet ’Gør en god skole bedre’, der senere skulle blive til folkeskolereformen. Og her var et af tiltagene som bekendt at sætte undervisningstiden op.

»Jeg har aldrig været ude for noget lignende,«

siger **Jan Mejding** i dag om forløbet.

”Det var et ekstremt eksempel, og set i bagklogskabens ulideligt klare lys kan man jo godt se, hvorfor det var opportunt at hævde, at flere timer virkelig battede,” siger han og tilføjer, at folkeskolereformen inklusive ekstra undervisningstimer på alle klassetrin jo endte med at blive gennemført. ”Uden forskningsmæssigt belæg,” tilføjer han.

Jan Mejding har hverken før eller siden oplevet lignende indblanding fra politisk hold.

”Jeg håber, det var en enlig svale, men jeg kan konstatere, at der er aktuelle eksempler fra miljøforskningen, hvor der er diskrepans mellem, hvad forskerne skriver, og hvordan ministeren udlægger det,” siger han.

og interesseorganisationer – bruger forskningen til at fremme deres synspunkter og ideologiske kampe? Spørgsmålet hænger i luften mellem de to forskere, inden Simon Calmar Andersen rømmer sig.

”Som udgangspunkt er jeg glad, når de bruger vores forskning. Det er godt, at forskningen kan være med til at informere og kvalificere den politiske debat, for det ville være ærgerligt, hvis vi kun forskede for forskningens egen skyld. Og jeg synes faktisk, at politikerne i store træk er gode til at lytte til forskningen og inddrage de konklusioner, vi kommer med, i deres arbejde,” siger han.

Jan Mejding rynker brynene. ”Jeg er ikke helt enig,” siger han.

Der er noget gentleman-agtigt og næsten forsigtigt over dem begge, når de stille og roligt ruller deres uenigheder frem i lyset.

”Vi har set, at forskningen bliver brugt, hvis f.eks. en minister kan bruge den til at underbygge sine egne synspunkter, mens den forskning, der taler imod, bliver negligeret. Det er måske et meget menneskeligt grundvilkår, at man er selektiv og søger efter noget til at underbygge sine egne synspunkter,” siger Mejding.

Simon Calmar Andersen supplerer:

”Hvis man skal se problematikken fra den politiske stol, så er det nemmere at skruer på timetallet end den knap, der hedder kvalitet. Det er ikke fordi, jeg taler for, at man skal skruer på knapper, bare fordi man kan, men det er en risiko, at det er det, der sker politisk. Der er jo eksempler som det, vi taler om nu, hvor vores forskningsresultater og konklusioner stritter i to forskellige retninger. Og her er det et problem, hvis man tager en del af forskningen ind som et argument i debatten og lader som om, den er entydig, hvis den ikke er det,” siger Simon Calmar Andersen.

Og hvis politikerne tager hans studie som et argument for at indføre længere skoledage, er hans budskab:

”Det, vi lægger frem her, er resultaterne af et studie. Ét. Du kan ikke basere store beslutninger på et enkelt studie. Hvis du skal lancere et nyt lægemiddel, så har du jo mange studier og ser på effekter på længere sigt. Omvendt må politikerne, når de skal træffe beslutninger, basere sig på det bedst mulige vidensgrundlag og kan ikke altid vente fem eller ti år på mere forskning. Det studie, vi har lavet, er helt validt, men ambitionen må være at lave flere studier af denne her type,” siger han.

Den pointe er begge forskere varme fortalere for: Flere studier over længere tid, der kan give indblik i de længerevarende effekter og dermed kvalificere vidensgrundlaget.

TO UNDERSØGELSER MED TO FORSKELLIGE KONKLUSIONER: GIVER LÆNGERE SKOLEDAGE BEDRE LÆSERE?

	UNDERSØGELSE 1	UNDERSØGELSE 2
Undersøgelse	PIRLS - Progress in International Reading Literacy Study. Undersøgelsen er i Danmark gennemført i 2006, 2011 og senest i 2016.	Increasing Instruction Time in School Does Increase Learning.
Forfattere	Jan Mejding, Katja Neubert og Randi Larsen fra DPU, Aarhus Universitet.	Simon Calmar Andersen, Maria Knoth Humlum og Anne Brink Nandrup fra henholdsvis Institut for Statskundskab og Institut for Økonomi, Aarhus Universitet.
Deltagere	7.100 danske elever fra 3. og 4. klasse fra i alt 186 skoler. Internationalt deltager i alt 340.000 elever fra mere end 50 lande i undersøgelsen.	1.526 elever fra 126 danske 4. klasser. Halvdelen fik ekstra undervisningstimer i 16 uger, og halvdelen gjorde ikke.
Udvælgelse af deltagere	Skolerne udvælges, så de er statistisk repræsentative.	Alle kommunerne har kunnet tilmelde skoler med minimum ti procent tosprogede elever. Derefter er der trukket lod om deltagelse blandt de tilmeldte skoler.
Metode til at isolere effekt af undervisningstid	Sammenligner skoler med forskelligt timetal	Udvælger ved lodtrækning nogle skoler til at modtage ekstra undervisning og sammenligner med en kontrolgruppe, der fortsætter med uændret timetal.
Periode	2016	2013-2016
Konklusion	Eleverne er lige dygtige til at læse, uanset hvor mange timers undervisning de får. Samme resultat går igen i de øvrige nordiske lande: Finland, Sverige og Norge. Hverken inden for landene eller imellem landene er der belæg for, at timetallet i sig selv fører til bedre resultater.	Ekstra undervisningstid styrker elevers læsning. Når elever modtager fire timers ekstra dansk om ugen i 16 uger, opnår de en ekstra fremgang i læsning, der svarer til et halvt år.
Læs mere	edu.au.dk/pirls	pnas.org

Svært at rykke politikerne

Jan Mejding mener ikke, at politikerne har et tilstrækkeligt bredt perspektiv, i og med de ikke formår at inddrage forskellige synspunkter i deres lovgivningsarbejde.

”Jeg kunne godt ønske mig, at man underbyggede nye tiltag som f.eks. en reform ved rent faktisk at spørge forskerne, for vi har jo en masse viden,” siger Jan Mejding og henviser til de ekspertkommissioner, som politikerne i højere grad brugte tidligere, og som ifølge Mejding gav et bredt perspektiv på forskellige problematikker og dermed var med til at give politikerne en dybere faglig baggrund for nogle af de tiltag, de gik ud med.

”Det er naturligt og menneskeligt, at man som politiker eller som interesseorganisation arbejder for at styrke den dagsorden, som ens parti eller organisation nu har. Selvfølge-

lig. Og jeg tror heller ikke, at nogen politikere med vilje vil ødelægge vores skolesystem. Men jeg kan bare konstatere, at politikere sjældent forlader deres grundholdninger. De er svære at flytte – selv med forskning,” siger Jan Mejding og nævner et eksempel fra den finske uddannelsesforsker Pasi Sahlberg. Han havde givet en amerikansk politiker et vue over uddannelsesforskning, og hvad der virkede i det finske skolesystem, som mange landes politikere i disse år kigger misundeligt på. Politikerne havde nikked, men efterfølgende kunne Pasi Sahlberg konstatere, at han gik ud med en agenda, der var stik modsat det, der var forskningsbelæg for.

Jan Mejding slår ud med armen og Simon Calmar Andersen nikker.

”Det sker, og jeg er enig med Jan i, at det nok er svært at ændre. Politikere skal have ret

»Du kan ikke basere store beslutninger på et enkelt studie. Hvis du skal lancere et nyt lægemiddel, så har du jo mange studier og ser på effekter på længere sigt.«

Simon Calmar Andersen

til medierne er blevet nemmere, for alle og enhver kan i princippet publicere deres egen undersøgelse på nettet – f.eks. via Facebook eller blogs. Men forplumrer eller ligefrem slører det ikke forskernes budskaber?

”Muligheden for at komme til orde er eksploderet. Men det er også med til at sløre, at der er forskel i kvaliteten af de ting, der bliver lagt frem. I et flakkende mediebillede kan det være svært at skelne mellem en hurtig rundspørge og en tung international undersøgelse som PIRLS,” siger Jan Mejdning.

Han har ikke noget ønske om at spole tiden tilbage, men peger på, at det nye medielandskab stiller endnu større krav til politikerne om at tage informerede beslutninger i stedet for beslutninger, der bygger på mavefornemmelser. De skal kort sagt ”skille *fake news* fra *real news*,” som han udtrykker det. Han peger på, at vi jo har flere instanser, der er sat i verden for at give overblik over den viden, vi har. På uddannelsesområdet har vi Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning på DPU, der er oprettet for at skabe overblik over evidens og god praksis på uddannelsesområdet.

Forskere skal blande sig

Simon Calmar Andersen ser ikke noget nyt i interesseorganisationernes ageren.

”Danmarks Lærereforening har altid været en stærk stemme i den politiske debat, og det er de stadig,” konstaterer professoren, der til gengæld hæfter sig ved en anden tendens: At forskerne i stigende grad selv kaster sig ind i den politiske debat. Han har kolleger, der benytter sig af at skrive åbne breve til undervisningsministeren, debatindlæg etc. Et eksempel er nærliggende at fremhæve her: Da Simon Calmar Andersen og hans kollegers analyse, som formidlede pointerne omkring effekterne af at skruer op for timerne, havde været bragt i Politiken, skrev Jan Mejdning et par uger senere et debatindlæg i samme avis, hvor han stillede Calmar og co. en række spørgsmål til deres metoder.

”Der er ikke noget forkert i det, for vi forskere har ret og næsten også pligt til at blande os i debatten, men der havde jo været andre kanaler at drøfte det over,” siger han og kigger med et glimt i øjet på Jan Mejdning, der prompte svarer:

”Selvfølgelig skal man blande sig i debatten som forsker. Vi er jo også samfundsborgere. Men vi skal gøre det med bevidsthed om, at vi er forskere. Når politikerne i stigende grad tager beslutninger på baggrund af en overskrift, de har læst i avisen, så må man jo

også som forsker diskutere videre dér, hvis man vil blive hørt.”

Journalistens og forskerens forskellige DNA

I journalistikken er det en dyd at fremhæve uenigheder og konflikter, skarpvinkle og i det hele taget sætte ting på spidsen. Men er det decideret et problem for videnskaben, at den bliver underlagt sådanne præmisser?

”Det er i hvert fald en udfordring, for ligesom det ligger i journalistens DNA at stille verden op i overskrifter, så er det en del af forskerens DNA at se på hele billedet og på variationen. Og det er jo derfor, vi næsten altid siger ’ja’ eller ’nej’ ... efterfulgt af et ’men’. Der er altid en eftersætning, for verden består af nuancer og ikke kun af sort og hvid,” siger Jan Mejdning.

Simon Calmar Andersen kommer med et dugfrisk eksempel på netop det.

”I sidste uge blev jeg ringet op flere gange af en journalist. Hun ville gerne have min kollega Jeppe Bundsgaard, professor MSO på DPU, Aarhus Universitet, og mig til at stille op over for hinanden i et interview om nationale tests. Men hun var i tvivl om, hvorvidt vi var uenige nok, til at der var en historie i det. Jeg er med på, at det er journalistikkens DNA, men jeg synes ikke, det gør så meget godt,” siger han og pointerer, at det næppe er journalistikken, der sikrer politikere det bedste beslutningsgrundlag og kvalificerer debatten.

”Med al respekt for journalister, så tror jeg hellere, vi skal sætte vores lid til, at ministre og andre gode kræfter i stigende grad inddrager forskere i kommissioner, hvis vi skal rykke noget og kvalificere det politiske beslutningsgrundlag.” ■

Hør artiklen som podcast:
dpu.dk/asterisk

til at træffe deres valg ud fra deres politiske holdninger, men jeg kunne godt ønske mig, at de i højere grad kendte til forskningen og baserede deres beslutninger på det, vi ved,” siger han.

Mere magt til interessenter

På pædagogik- og uddannelsesområdet har en lang række aktører stærke stemmer. Fagforeningerne BUPL og Danmarks Lærereforening, forældreorganisationen Skole og Forældre og en række dagsordenssættende politikere er nogle eksempler. Men er det ligefrem sådan, at balancen mellem eksperter og interessenter er tippet?

Jan Mejdning har været aktør i uddannelsesdebatten siden slutningen af 1980'erne. Han mener, at muligheden for at blive hørt som forsker generelt er blevet bedre. Adgangen

JAN MEJDNING er lektor i dansk didaktik på DPU, Aarhus Universitet, hvor han er uddannelsesforsker og blandt andet står bag de danske udgaver af den internationale komparative læseundersøgelse PIRLS.

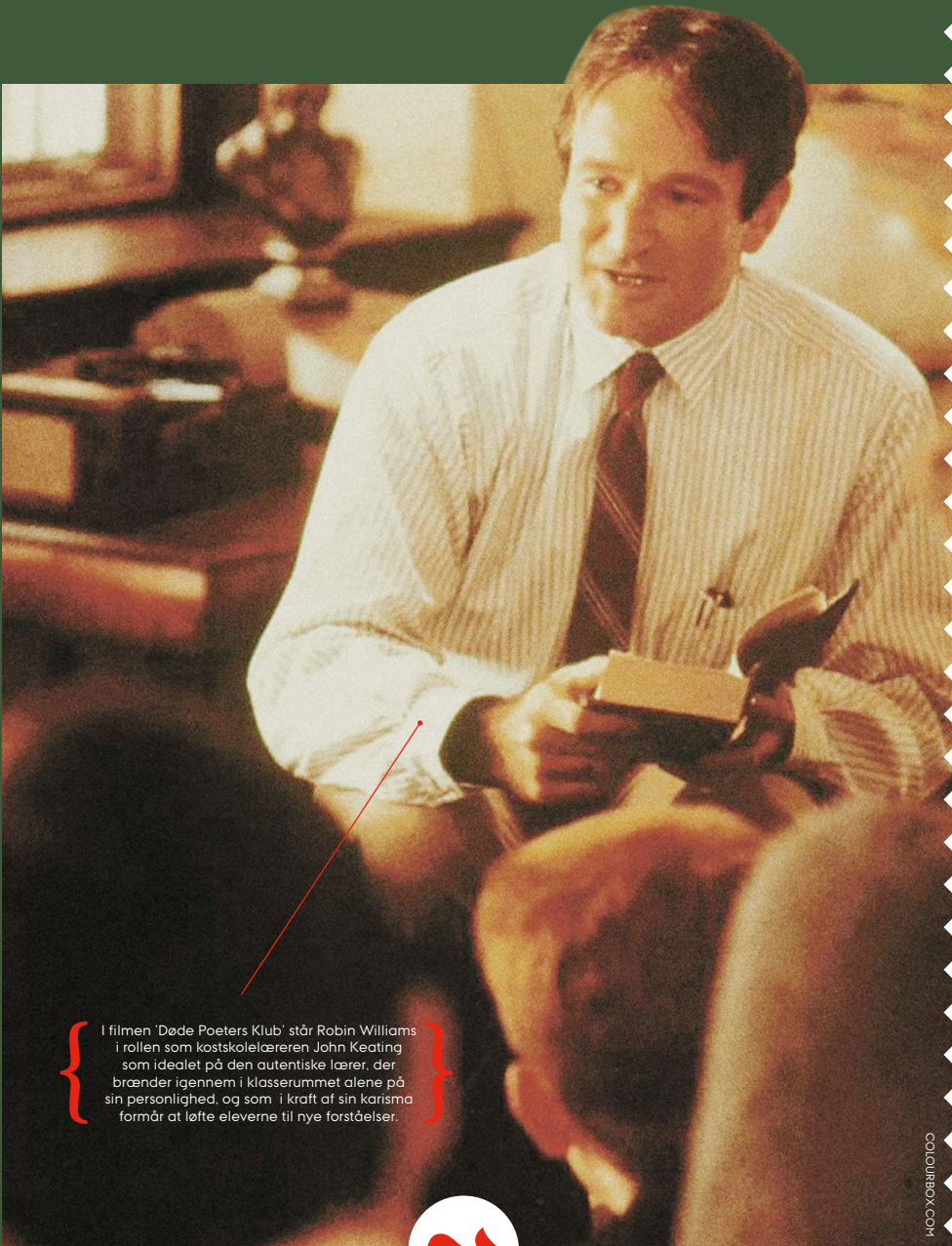

SIMON CALMAR ANDERSEN er professor på Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, og leder af TrygFondens børneforskningscenter. Han forsker i, hvordan politisk og administrativ styring påvirker offentlige organisationers resultater med særligt fokus på dagtilbuds- og skoleområdet.

Karisma og personlighed er gennem tiden blevet tillagt stor betydning i lærerfaget. Men hvis lærerprofessionen skal genvinde respekten, så skal fagligheden spille en større rolle og personligheden en mindre. Der er behov for et opgør med dyrkelsen af den autentiske lærer. Sådan lyder analysen fra to forskere, der opfordrer lærerne til i højere grad at fokusere på uddannelse og faglighed.

MERE FAGLIGHED, MINDRE KARISMA I LÆRERFAGET

I filmen 'Døde Poeters Klub' står Robin Williams i rollen som kostskolelæreren John Keating som idealet på den autentiske lærer, der brænder igennem i klasserummet alene på sin personlighed, og som i kraft af sin karisma formår at løfte eleverne til nye forståelser.

Carpe diem. Grib dagen. Det er ikke så tit, at latinske fraser glider ind i hverdagssproget som en ny fælles reference, der ikke kræver nærmere forklaring. Men det skete, da den amerikanske coming-of-age film *Døde poeters klub* for næsten 30 år siden ramte biograflærrederne.

Robin Williams havde rollen som den unge lærer John Keating, der inspirerede eleverne på en konservativ kostskole til at læse poesi i nattemørket og forsøge at udfolde sig som både skuespillere og oprørske skribenter i det lokale skoleblad.

Tager vi de kyniske briller på, så var resultaterne af den farverige og empatiske lærers bestræbelser egentlig ikke så heldige. Det fremstår en anelse uklart, hvad eleverne egentlig lærte i hans timer. En elev begår selvmord, efter at hans væmmelige og autoritære far slukker hans skuespillerdrømme, en anden bortvises, og til sidst må læreren selv forlade lærergerningen uden at have røkket grundlæggende ved kostskolens undervisning og organisation.

Ikke desto mindre bliver Robin Williams i sin rolle som kostskolelæreren Keating den dag i dag set som idealet på den autentiske lærer, der brænder igennem med sin personlighed i klasserummet, og som alene i kraft af sin karisma formår at løfte eleverne til nye forståelser.

Urealistiske forventninger

Filmhistoriens carpe diem-lærerikon repræsenterer kun den ene yderlighed i forståelsen af, hvad der skal til for at være en god lærer. For selvom der er bred enighed om, at lærerens personlighed har en væsentlig betydning i lærergerningen, så er der spørgsmål, der presser sig på: Er personligheden virkelig det altafgørende for undervisningen? Er det godt for lærerfaget, hvis skolen skal stå og falde med den enkelte lærers karisma, og er det overhovedet realistisk?

”Man kan sige, at hvis man tager alle de gode personlighedstræk, der findes i verden, og sætter dem sammen, så har man idealtypen på en lærer. Men det er jo helt urealistisk,” siger Martin Bayer. Han er forskningschef ved professionshøjskolen UCC og forfatter til bogen ’Person – pædagogik, profession og forskning’, der netop behandler problematikken om betydningen af personlighed i lærerrollen.

Diskussionen om lærerprofessionen er ifølge Martin Bayer stivnet. På den ene side

er den domineret af et snævert fokus på såkaldt evidensbaseret undervisning, hvor den komplekse opgave med undervisning og klasseledelse reduceres til at være et spørgsmål om indsatser på nogle udvalgte og dokumenteret virkningsfulde parametre. Samtidig har vi bibeholdt idealet om den kaldsbårne karismatik og stærke personlighed. Begge positioner er for Martin Bayer udtryk for en disrespekt for læreres professionelle faglighed og uddannelse.

”Den evidensbaserede bølge fjerner fokus fra nødvendigheden af læreres professionalisme og fagligt funderede dømmekraft. Det handler lidt karikeret blot om metodisk at følge ganske bestemte forskrifter. Mens idealet om den autentiske lærer skaber et billede af, at hvem som helst kan træde ind fra gaden og undervise, hvis de blot har de rette personlige egenskaber. Uanset om de har en pædagogisk uddannelse eller ej. Det undergraver jo, at lærergerningen faktisk er et fag, hvor lærere har tilegnet sig omfattende faglige og professionelle kvalifikationer igennem en fireårig uddannelse,” siger Martin Bayer.

Frigørelse fra personligheden

Det ville heller ikke gavne professionen, hvis lærergerningen var domineret af ganske bestemte personlighedstyper, fastslår Martin Bayer.

”Selvfølgelig findes der karismatiske lærere. Gudskelov for det, det er jo slet ikke det, der er problemet. Men verden er nu engang sådan, at alle ikke har den karakteregenskab, og et lærerkollegium, som kun bestod af karismatikere, ville jo slet ikke kunne fungere. Der ville simpelthen ikke være højt nok til loftet,” siger Martin Bayer og fortsætter:

”Lærerprofessionen skal simpelthen frigøre sig fra idealet om personligheden som det afgørende og i stedet fokusere på uddannelse og efteruddannelse som det, der kan skabe den gode lærer.”

Han understreger, at når lærerprofessionen skal frigøre sig fra personlighedsidealene, så betyder det ikke, at lærerne skal ophøre med at bringe deres person i spil.

”Du kan sammenligne med andre professioner. Psykologerne arbejder jo ekstremt meget med deres egen person både i deres uddannelse og i deres arbejde, men når de f.eks. taler med en klient, så kan de ikke lade deres personlighed overskygge professionalismen. Og det er ikke meget anderledes i lærerprofessionen. Personligheden er en del af lærerfagligheden, men den kan og må ikke stå alene,” siger Martin Bayer.

Lærerpersongligheden er altid i klasserummet

Både lærere og elever vil altid have personlige karakteristika. Men hvis lærerprofessionen vil opnå større professionel autonomi, anerkendelse og bedre resultater, så er man ifølge Martin Bayer nødt til at opgive forestillingen om betydningen af den enkelte person og personligheds fortrin. Men hvilken betydning har lærerpersongligheden rent faktisk for undervisningen i dag?

”Personligheden betyder noget for, hvordan læreren agerer i sit arbejde. Ligesom personligheden slår igennem i alle andre forhold, så gør den det selvfølgelig også i lærergerningen. At den har en positiv betydning, kan man også se ud af forskellige effektstudier, der er lavet af læreres undervisning og klasseledelse,” siger Rune Müller Kristensen, postdoc ved DPU Aarhus Universitet.

»Lærerprofessionen skal simpelthen frigøre sig fra idealet om personligheden som det afgørende og i stedet fokusere på uddannelse og efteruddannelse som det, der kan skabe den gode lærer.«

Martin Bayer

Han har forsket i lærerpersongligheds betydning for elevernes udbytte i skolen og har i sin ph.d.-afhandling om samme emne kortlagt en række studier i netop betydningen af lærerens personlighed i undervisningssituationer.

Han peger på, at personlighed både betyder noget for læreren selv – hvordan han eller hun oplever sit arbejde og udvikler sig i det – men også for elevernes oplevelse af læreren samt lærerens syn på eleverne. Undersøgelser viser for eksempel, at der er en sammenhæng mellem læreres personlighedstræk og deres vurdering af forskellige former for adfærd.

”Lærere, hvis personlighed er præget af en høj grad af neuroticisme, hvilket dækker over sensitivitet og samvittighedsfuldhed, har f.eks. sværere ved at have blik for elevernes sociale adfærd i klasserummet. Dvs.hvordan børnene opfører sig over for hinanden og omgivelserne. De har en oplevelse af, at elever opfører sig pænere over for hinanden, end det faktisk er tilfældet. Og når de oplever

uoverensstemmelser i klasserummet, så vender de det i stedet mod sig selv og tænker, at det er dem, der ikke er dygtige nok som lærere,” siger Rune Müller Kristensen og fortsætter:

”Omvendt kan lærere med en høj grad af empati, der har blik for elevernes sociale interaktion have sværere ved at få fokus på elevernes faglige udbytte af undervisningen.”

Skolens mange målsætninger

Rune Müller Kristensen fremhæver, at skolen i realiteten skal nå en række meget forskelligartede mål. Eleverne skal ikke alene blive fagligt dygtige, men de skal f.eks. også trives i skolen. Og så er der i den danske skole også ønsker om, at eleverne skal blive kreative, innovative og gode til at samarbejde. De forskellige mål fordrer forskelligartede personlighedstræk hos læreren.

”Hvis eleverne skal præstere fagligt, er der f.eks. brug for en lærer, der er metodisk og samvittighedsfuld. I forhold til elevernes sociale trivsel så vil en høj grad af venlighed eller empati understøtte det. Mens udvikling af kreativitet og innovation vil pege i retning af lærere, som er ekstroverte, spontane og åbne overfor nye erfaringer,” siger Rune Müller Kristensen.

Derfor kan man ikke tale om, at nogle personligheder bliver bedre lærere end andre. Uddannelsen skal rekruttere alle personlighedstyper, mener Rune Müller Kristensen.

”Skolen skal afspejle samfundet. Og derfor vil jeg argumentere for, at vi skal have en bred rekruttering af lærere ind i læreruddannelsen – forstået som personer med mange forskellige egenskaber,” siger Rune Müller Kristensen. Han peger ligesom Martin Bayer på betydningen af lærernes uddannelse og efteruddannelse.

”Vi kan ikke få alle de her perfekte egenskaber i en enkelt person, og meget af det stritter i hver sin retning. Hvis du ser på udviklingen de sidste 20 år, er det tilmed sådan, at nærmest inden man er blevet færdig med sin læreruddannelse, så er der kommet en ny folkeskolelov, som stiller nye krav. De her lærere skulle jo gerne kunne være i skolen i mere end 30 år, så det, der er brug for, er, at de igennem deres uddannelse bliver klædt på til at kunne omstille sig,” siger Rune Müller Kristensen.

Uddannelse kan trumfe personlighed

Når de nyuddannede lærere kommer ud i folkeskolen, så oplever de i dag en lang række situationer, som de ikke er forberedt på under deres uddannelse, påpeger Rune

Idealet om den autentiske lærer skaber et billede af, at hvem som helst kan træde ind fra gaden og undervise, hvis de blot har den rette personlighed.

»De dygtige lærere er gode til at balancere deres professionelle faglighed med deres sunde fornuft. De ved, hvornår deres faglighed så at sige kommer til kort, og de derfor griber tilbage til deres sunde fornuft og handlemønstre, der flugter med deres grundlæggende personligheder.«

Rune Müller Kristensen

Müller Kristensen. Her griber lærerne til de reaktionsmønstre, som føles fornuftige og naturlige for dem, og de reaktionsmønstre vil i udgangspunktet afspejle deres personlighed.

”Ude i klasserummet sker der jo alt muligt, som lærere ikke kan være forberedt på, og som de ikke nødvendigvis har lært at håndtere gennem deres uddannelse. Deres reaktioner bliver en kombination af deres faglige baggrund, hvad de har lært, og hvad deres ’sunde fornuft’ siger dem. Den sunde fornuft opstår på baggrund af et bredt spektrum af personlighed – både lærernes grundlæggende personlighedstræk og de personlige erfaringer,” siger Rune Müller Kristensen og fortsætter:

”De dygtige lærere er gode til at balancere deres professionelle faglighed med deres sunde fornuft. De ved, hvornår deres faglighed så at sige kommer til kort, og de derfor griber tilbage til deres sunde fornuft og handlemønstre, der flugter med deres grundlæggende personligheder. Den rigtig gode lærer vil ofte være den, der er så pligtopfyldende i forhold til sin profession, at vedkommende reflekterer over, hvordan hun er nødt til at styrke sin faglighed i forhold til at arbejde med de her situationer en anden gang,” siger Rune Müller Kristensen.

Som eksempel peger han på en undersøgelse, som han inddrog i sit ph.d.-projekt. Halvdelen af lærerne, der deltog i den, havde deltaget i et efteruddannelseskursus i klasseledelse, hvor de fik en lang række nye redskaber. Her var de bl.a. blevet klogere på, hvordan de kunne spotte elevernes indbyrdes ageren og arbejde med at styrke deres sociale adfærd, altså hvordan eleverne i klassen bedre kunne hjælpe og støtte hinanden og samarbejde.

”I undersøgelsen kan man se, hvordan lærere, hvis personlighed var kendetegnet ved

en høj grad af neuroticisme, og som derfor normalt ville have sværere ved at have blik for elevers sociale omgang med hinanden ændrede syn på eleverne. Efter kurset vurderede de eleverne, som lærere kendetegnet ved en lavere grad af neuroticisme ville have gjort. Efteruddannelsen påvirkede altså lærernes blik for elevernes interne ageren og trumfede så at sige deres egne personlighedstræk og ’sunde fornuft,” siger Rune Müller Kristensen.

Læreruddannelsens udfordring

Eftersom lærergerningen varetages forskelligt af forskellige lærere, så er Rune Müller Kristensens anbefaling, at læreruddannelsen i højere grad tager højde for, at der er forskellige personligheder, og at den enkelte skal være bevidst om dette i forhold til sin lærergerning. Det nytter ikke noget at foregøgle de kommende lærere, at de som Robin Williams i Døde poeters klub skal kunne flyve ind i klasserummet båret af deres personlige karmisma. I stedet skal man på uddannelsen arbejde mere med at klæde de forskelligartede lærere bedre på til at tackle de udfordringer, de møder, og som de vil opleve forskelligt – netop fordi de har forskellige personligheder.

”Læreruddannelsen står med en udfordring. Den skal ruste de kommende lærere bedre til at kunne reflektere over sig selv som menneske i forhold til deres lærerfaglighed. Hvad er det for grundtræk, de har med fra deres personlighed i mødet med verden og andre mennesker, hvad er det for redskaber, de får med fra deres uddannelse, og hvad betyder det for deres professionalitet i deres fag? De skal være i stand til hele tiden at reflektere over det personlige over for det professionelle og med det afsæt hive ny professionel viden ind for løbende at kvalificere de handlemønstre, de har i mødet med nye udfordringer,” siger Rune Müller Kristensen.

Fra Martin Bayer lyder der en tilsvarende analyse samt klare anbefalinger.

”Vi er nødt til at se på, hvordan en lærers professionelle udvikling ser ud over 30 år, og arbejde med en løbende opkvalificering og efteruddannelse. Der er forskellige studier, der viser, at mange læreres faglige udvikling i dag stivner og stagnerer efter de første 7-8 år i faget. Det er bl.a., fordi de personlige egenskaber i dag tilskrives så stor betydning, og derfor negligeres betydningen af uddannelsen,” siger Martin Bayer og forklarer videre:

”Vi skal i stedet have skabt et billede af, at læreres faglige udvikling bør ske over et helt lærerliv, og så understøtte denne igennem løbende efteruddannelse og samtidig anerkende denne lærerudvikling igennem etablering af formelle karrieretrin. Det skal være klart, hvad det er, en lærer skal kunne på hvilket trin i sin professionelle udvikling. På den måde bliver læreren så at sige lettet i forhold til sin personlighed.” ■

MARTIN BAYER er forskningschef på professionshøjskolen UCC, ph.d. og har tidligere været ansat som institutleder og lektor på DPU, Aarhus Universitet og Roskilde Universitet. Han er forfatter til en lang række bøger og artikler og udgav i 2017 ”Person. Pædagogik, profession og forskning” på Hans Reitzels Forlag.

RUNE MÜLLER KRISTENSEN er ansat som postdoc ved DPU, Aarhus Universitet, ph.d. og tilknyttet afdeling for pædagogisk sociologi. Han forsvarede i 2017 afhandlingen: ”Teachers and teacher personality: secondary growth curve analyses of effects of teachers’ personality traits and education on students’ behaviour and self-esteem”.

APRIL
11. APRIL

KVALITET, LÆRING OG TRIVSEL I SKOLE OG DAGTILBUD

NATIONALT CENTER FOR
SKOLEFORSKNINGS ÅRLIGE
KONFERENCE 2018

Når man arbejder pædagogisk, har man intentioner for børns læring og trivsel. Men de seneste år har vist, at traditionel målstyring og resultat-orientering har skabt stor debat på skoleområdet, ligesom et stort anlagt forsknings- og udviklingsprojekt om målrettede læringsindsatser i børnehaven ikke har haft den forventede effekt. Konferencen belyser, hvordan lærere og pædagoger kan orientere sig mod børns læring og trivsel på meningsfulde måder ved bl.a. at styrke kompetenceudvikling, skabe professionelle læringsfællesskaber og kvalificere den professionelle dømmekraft. Konferencen vil også adressere, hvilke muligheder den stigende mængde af data på uddannelsesområdet giver både for forskningen, men også for arbejdet med kvalitet i den pædagogiske tilrettelæggelse i dagtilbud og skoler. Endelig lægger konferencen op til en diskussion af, hvilke videns- og udviklingsmæssige greb der er særligt frugtbare i skoler og dagtilbuds arbejde med at fremme børns læring og trivsel.

Tid og sted: Kl. 10-16
DPU, Aarhus Universitet, Tuborgvej 164, 2400 København NV.
Festsalen A220.
Pris: 1.250 kr. Studerende 450 kr.
Inklusive frokost.

17. APRIL

SMAG & LÆRING

KONFERENCE OM MADSKOLER,
MADKUNDSKAB, SMAGSDIDAKTIK
OG LÆRING MED FOKUS PÅ BØRN
OG UNGE

Tidligere handlede undervisning i madkundskab og madlavning om ernæring og køkkenhygiejne. I dag er smag og sanselighed kommet i centrum. Denne udvikling er udgangspunktet for konferencen, der handler om, hvordan man underviser i madkundskab og madlavning med smag som omdrejningspunkt.

Tid og sted: Kl. 9.30-16.00
DPU, Aarhus Universitet, Tuborgvej

KALENDER

LÆS MERE OM ARRANGEMENTERNE & TILMELD DIG PÅ
www.dpu.au.dk/kalender

164, 2400 København NV.
Festsalen A220.

Pris: 350 kr. Prisen inkluderer bogen
Smagens didaktik samt forplejning.

19. APRIL

PROFESSIONSOPRØR?

De velfærdsprofessionelle er kritiske over for meget styring og kontrol. Kritikken kommer fra forskellige sider – fra fagforeninger, politikere, forskere og intellektuelle. Den involverer mange velfærdsprofessioner lige fra læger og sygeplejersker over socialrådgivere, lærere og pædagoger til sosu-assistenten, dagplejere og hjemmehjælpere. Og så har kritikken et væsensforskelligt indhold. Gør oprør mod unødigt dokumentation og styring, lyder én opfordring. Gør op med den autonome velfærdsprofessionelle, lyder en anden. Og en tredje lyder: Gør oprør ved at gå tilbage til 'de gode gamle' dage, hvor kaldet og respekten for de velfærdsprofessionelle herskede. Formålet med denne konference er at give viden, overblik og indblik i de forskellige opfordringer til oprør, opgør, forandringer og uddramatiske revolutioner, der er i gang. Men også

viden, idéer og anbefalinger til, hvordan velfærdsprofessionerne – i lyset af den igangværende kritik – sigter mod at levere den mest professionelle ydelse i mødet med eleven, patienten, klienten, beboeren, barnet og borgeren i fremtiden.

Tid og sted: Kl. 9.00-16.30
DPU, Aarhus Universitet, Tuborgvej 164, 2400 København NV.
Festsalen A220.

Pris: 975 kr. Studerende: 300 kr.

25. APRIL

SYNLIG LÆRING

- PLACEBO, POLITIK OG PÆDAGOGIK

Synlig læring er et af de pædagogiske koncepter, som har stor betydning for idealer og praksis i danske institutioner i disse år. Der foreligger efterhånden en del kritiske analyser af konceptets teoretiske antagelser, implementeringsprocesser og betydning for praksis. På dette seminar præsenteres nogle af disse analyser.

Tid og sted: Kl. 13.00-16.00
DPU, Aarhus Universitet, Tuborgvej 164, 2400 København NV.
Lokale A403.

Pris: Deltagelse er gratis.

MAJ
15. MAJ

DIALOGKONFERENCE OM FREMTIDENS PPR

Krav om inklusion, fokus på tidlig indsats, nye diagnoser og organisatoriske ændringer. PPR (Pædagogisk, Psykologisk Rådgivning) har undergået store forandringer og står over for nye udfordringer i samspillet mellem faglighed og de organisationer, den skal virke i. PPR skal på én gang arbejde praksisnært, være sparringspartnere for professionelle, facilitere tværfagligt samarbejde og understøtte individuelle og organisatoriske udviklingsprocesser. Det stiller krav om nye praksisformer og om forskning, der stiller de relevante spørgsmål. DPU inviterer til denne første årlige PPR- og dialogkonference, hvor deltagerne inviteres til at identificere aktuelle problemstillinger, opgaver og fremtidige pejlemærker for PPR-medarbejdere, for forskningen og for behovet for kompetenceudvikling.

Tid og sted: Kl. 9.00-16.00
DPU, Aarhus Universitet, Tuborgvej 164, 2400 København NV.
Festsalen A220.
Pris: 975 kr. Studerende 300 kr.

JUNI
12. JUNI

0-6-ÅRIGE BØRNS INSTITUTIONS- OG HVERDAGSLIV

DPU inviterer for sjette gang til Danmarks største konference om forskning i små børns institutions- og hverdagsliv. Mød en række af landets førende småbørnsforskere, som med oplæg og workshops vil indgå i en engageret dialog om aktuel forskning på området. I år vil tre af oplæggene belyse aspekter af den aktuelle dagtilbudsreform, herunder det fornyede fokus på børns leg. Vanen tro vil der blive præsenteret forskning med meget forskellige teoretiske og metodiske udgangspunkter.

Tid og sted: Kl. 09.30-16.00
DPU, Aarhus Universitet, Tuborgvej 164, 2400 København NV.
Festsalen A220.
Pris: 1.250 kr. Studerende 450 kr.
Inklusive frokost.

12. juni afholder DPU, Aarhus Universitet, sin 12. årlige småbørnskonference.

Den sociale arv er en af pædagogikkens helt store udfordringer.

Der findes ingen simple løsninger, men til gengæld mange spørgsmål. To DPU-professorer forsøger på forskellig vis at udfylde hullerne i vores viden om, hvordan vi som samfund bedst styrker udsatte børns livschancer.

GÅDEN OM DEN **SOCIALE ARV** ER PÆDAGOGISK RAKETVIDENSKAB

Af MATHILDE WEIRSØE

Den klitrer som den mest effektive kontaktlim. Den sociale arv. På det punkt slår Danmark ingen positive verdensrekorder – tværtimod: Vi er blandt de lande i verden, der – på trods af vores velfærdssamfund – har allersværest ved at bryde den sociale arv. Det viste OECD-rapporten *Education at a Glance* fra 2014. Og vi er ringere end vores nordiske naboer.

”Vi kan se, at påvirkningen fra vores socioøkonomiske baggrund er stærkere, end den er i de andre nordiske lande. Vi er dårligere

til at bryde den sociale arv, end de er i både Sverige, Norge og Finland. Et barn med lav socioøkonomisk baggrund i Finland scorer på sigt det samme i PISA-test som et barn med høj socioøkonomisk baggrund i Danmark. Det sker, bl.a. fordi den finske skole er en af de bedste i verden. Det har vi vidst længe. Men jeg er ret sikker på, at det starter tidligere, og at vi lige såvel kan hente inspiration i Finland til vores dagtilbudsforskning. De har højkvalitets-dagtilbud i Finland: Normeringerne er bedre, og pædagogerne er højtuddannede.”

Sådan lyder det fra professor MSO Charlotte Ringsmose fra DPU, Aarhus Universitet.

Hun forsker i kvalitet i dagtilbud og har i sin forskning særligt blik på de udsatte børn.

Herhjemme har vi endnu ikke knækket koden, men både forskere og politikere er enige om, at kampen mod den sociale arv skal starte tidligt – allerede i dagtilbuddene – hvis vi skal sikre de udsatte børn bedre fremtidsmuligheder end deres forældre. Men hvordan skal vi gribe udfordringen an? Skal indsatsen f.eks. bestå i systematiske satsninger, der kan skabe organisatoriske forandringer i dagtilbud? Eller løser vi bedst problemet ved at arbejde lokalt og kvalitativt med de enkelte institutioner? De to DPU-professorer, Charlotte Ringsmose og Bente Jensen, har forskellige bud på løsningsmodeller. De forsker begge i tidlig indsats i dagtilbud, men de går til problemstillingen på forskellig vis.

Programmer i dansk kontekst

Det var den amerikanske økonom og nobelprisvinder James Heckman, der for alvor dokumenterede betydningen af, at sætte tidligt ind over for udsatte børn. Gennem sine analyser har han tydeliggjort de positive effekter af tidlig indsats. Han analyserede interventionsprogrammet Head Start, der har sin oprindelse helt tilbage i 1965. Programmet er specifikt rettet mod udsatte børn, og der er nøje instrukser for, hvordan interventionen skal forløbe, og hvilken form den skal tage. Heckman har som analytiker og økonom fulgt de udsatte børn fra Head Start-projektet videre i livet og påvist, at indsatsen har gjort en væsentlig forskel for de allerfleste – de har f.eks. fået uddannelse og job.

Spørgsmålet er, om sådanne programindsatser er løsningen på den danske udfordring relateret til social arv. Ligesom der er forskellige tilgange til problemstillingen, er der også flere svar på spørgsmålet.

Bente Jensen, der er professor MSO på DPU, Aarhus Universitet, har stået i spidsen for flere indsatser målrettet 3-6-årige børn i dagtilbud – bl.a. VIDA (Vidensbaseret indsats overfor udsatte børn i dagtilbud), der er en intervention, som sigter mod at skabe forandring i dagtilbud gennem pædagogisk kompetenceudvikling. Formålet er at styrke alle børns trivsel og læring gennem inkluderende pædagogisk praksis og på den måde sikre, at også de udsatte børn inkluderes i børne- og læringsfællesskabet på lige fod med andre børn.

”Med VIDA var det muligt at måle effekten af en helhedsorienteret indsats, som blev sat i værk i 120 dagtilbud. Vi opnåede herved systematisk viden – ikke blot om effekter,

men også om de processer og vilkår, der hhv. fremmer eller hæmmer effekter af indsatsen,” forklarer Bente Jensen.

VIDA henter inspiration fra Heckmans analyser af effekten af den tidlige indsats, men adskiller sig i form og indhold væsentligt fra de amerikanske programindsatser. VIDA er udviklet i og tilpasset en dansk pædagogisk kontekst præget af værdier om demokrati og medbestemmelse, forklarer Bente Jensen, der heller ikke bruger betegnelsen 'program' om VIDA, netop fordi der ikke følger en drejebog med. Selvom rammen og retningslinjerne for indsatsen er tegnet fra start, så er der rum for, at indsatsen kan tage forskellig form i de enkelte dagtilbud.

”Det betyder bl.a., at det pædagogiske personale er med til at forme indsatsen, så den matcher udfordringer og vilkår i netop deres institution. Og i modsætning til de amerikanske programmer, som Heckman har analyseret, så sker indsatsen i et inklusionsperspektiv, i og med indsatsen er rettet mod hele børnegruppen og ikke kun de udsatte børn,” fortæller Bente Jensen.

Effekter af VIDA-indsatsen

På et par parametre har indsatsen vist signifikant positiv forskel for de udsatte børn. Det handler især om den socio-emotionelle udvikling – dvs. børnenes forståelse af sig selv i samspil med andre børn, herunder deres evne til at skabe og indgå i relationer samt udvise empati.

”Vi kan især se en effekt i forhold til børn med anden etnisk baggrund end dansk – deres kammeratskabsproblemer mindskes. Vi ser også en positiv effekt for børn af lavindkomstfamilier, når vi involverer forældrene i indsatsen og samarbejder med dem om barnets udvikling. Her viser indsatsen sig også at reducere børnenes kammeratskabsproblemer og visse adfærdsproblemer,” siger Bente Jensen.

Men trods de målrettede indsatser bevidner effekterne af VIDA-indsatsen, at den sociale arv er svær at få bugt med. Det viste sig, at indsatsen ingen betydning havde for børnenes kognitive kompetencer, f.eks. sprog og matematiske kompetencer.

”Det kan måske være udtryk for, at danske dagtilbud satser mere på de sociale relationer og børns trivsel gennem leg end på læring rettet mod kognitive færdigheder. Og derfor er resultatet måske ikke så overraskende,” siger Bente Jensen.

En måde at opnå bedre effekt af indsatsen på ville ifølge Bente Jensen være at sætte endnu tidligere ind – allerede i dagpleje og

»Det er afgørende, at den pædagogiske tilgang matcher danske idealer om dømmekraft og demokrati. Hvis det ikke er tilfældet, må vi tage afstand fra det og erklære det uegnet til en dansk kontekst.«

Bente Jensen

JAMES HECKMANS ANALYSER AF TIDLIG INDSATS

Heckman har ikke selv udviklet eller stået for programindsatser, men han har som økonom analyseret en række programindsatser. Han er mest kendt for sin analyse af interventionsprogrammet *Head Start*, der havde sin start allerede i 1965. Indsatsen var omfattende – alt fra særlig omsorg og stimulering i dagtilbud til en særlig kost. Studierne var såkaldte longitudinale studier, der fulgte børnene gennem et helt liv. Det viste sig, at de fleste klarede sig langt bedre i livet – de fik uddannelse og job – end sammenlignelige børn med samme sociale baggrund, men som ikke var del af interventionsprogrammet.

Læs mere: James Heckman: *The economics of inequality The value of Early Childhood Education* (2011)

vuggestue. Hun er derfor i gang med et pilotprojekt, der netop involverer de yngste børn i dagtilbud.

Barnets første 1.000 dage er afgørende

Charlotte Ringsmose er enig i, at indsatsen skal ske så tidligt som muligt, og henviser til forskning, der peger på, at de første 1.000 dage i et barns liv er afgørende for, hvordan det kommer til at gå videre i livet.

”Vi kalder de første 1.000 dage for *windows of opportunity*, netop fordi det er i den periode, barnet er allermest modtageligt for indtryk og læring. Misser man den periode – bliver barnet ikke stimuleret nok de første tre år – så er det på forhånd bagud i forhold til jævnaldrende børn i dagtilbuddet og senere i

skolen. Og for manges vedkommende sætter det spor resten af livet.”

Vender vi os mod Charlotte Ringsmoses forskning i tidlig indsats, så peger hun først og fremmest på, at konteksten er afgørende for indsatsen. Derfor er man ifølge Charlotte Ringsmose nødt til at tage udgangspunkt i de lokale forhold og udfordringer, for der er store forskelle fra kommune til kommune og fra institution til institution.

Hendes fremgangsmåde er noget anderledes end Bente Jensens, i og med hun tager afsæt i den viden og kapacitet, der allerede findes i den enkelte institution og kommune. Og derfra bygger hun op – sammen med medarbejderne. I den proces har hun erfaret, at pædagoger og ledelse har brug for konkrete værktøjer, som de kan bruge i deres pædagogiske arbejde med børnene – særligt de udsatte.

Derfor har hun sammen med DPU-lektor Grethe Kragh-Müller udviklet det pædagogiske redskab KIDS (Kvalitet i dagtilbud i Slagelse), der kan vurdere og udvikle kvalitet i dagtilbud. Oprindeligt var opgaven stillet af Slagelse Kommune, men nu har 88 dagtilbud fordelt i hele landet, og som alle rummer mange udsatte børn, taget imod tilbuddet om at arbejde med KIDS.

”Med KIDS tilbyder vi konkrete redskaber, der f.eks. kan hjælpe personalet med at styrke børnenes evne til at knytte relationer til de andre børn og på den måde styrke deres socio-emotionelle udvikling. Her går den pædagogiske opgave ud på at finde en måde at guide de udsatte børn på, som kan have svært ved selv at finde vej ind i børnefællesskabet,” siger Charlotte Ringsmose og henviser til, at KIDS-metoden er baseret på aktionsforskning, hvilket indebærer, at pædagogerne er medudviklere af både proces og resultat.

Hun blander denne meget kvalitative tilgang med kvantitativ følgeforskning og bedriver på den måde det, man i forskningen betegner som et *mixed methods*-studie. Erfaringerne fra de enkelte institutioner kan bidrage til at tegne et billede af, hvilke overordnede såvel som specifikke problematikker de deltagende dagtilbud slås med. Og så åbner det for, at kommuner og dagtilbud kan lære af hinanden.

Charlotte Ringsmose peger særligt på nogle erfaringer fra KIDS-projektet, som meget klart viser, at de mest udsatte børn går i de mest udsatte dagtilbud. De er derfor 'dobbelt udsatte', som hun udtrykker det.

”Det skyldes, at kvaliteten falder med udsathed. Simpelt hen fordi institutionerne

»Når man indfører programmer, så er det, fordi man gerne vil have det pædagogiske personale til at gøre noget bestemt på bestemte tidspunkter. Det er en instrumentel måde at forstå pædagogik på.«

Charlotte Ringsmose

er tyngt af udfordringer – det er meget krævende at have en stor koncentration af udsatte børn. Og det skaber et belastende arbejdsmiljø for personalet, som nemt giver sig udslag i sygdomsmeldinger, ustabil personale-sammensætning osv. Det er forhold, der alle er med til at forringe kvaliteten af dagtilbudet,” forklarer Charlotte Ringsmose, der af den grund har svært ved at pege på et høj-kvalitetsdagtilbud i de udsatte boligområder.

Veluddannede pædagoger gør en forskel

Vi kan have nok så mange indsats og redskaber, pointerer Charlotte Ringsmose, men vi kommer ikke langt, hvis ikke vi prioriterer uddannelse højere, end vi gør i dag. Her henviser hun til Finland, der stiller meget højere krav til pædagogernes uddannelse. Det er svært at komme ind på pædagoguddannelsen i Finland – det kræver høje karakterer, og man skal gennem en optagelsessamtale for overhovedet at komme i betragtning. Og så er det i øvrigt en universitetsuddannelse.

”De finske dagtilbud er af en helt anden kvalitet end de danske, netop fordi deres personale er højtuddannet. Herhjemme forsøger vi i stedet at hutle os igennem ved at spare os ud af problemet. Den dyre løsning, men også den, der med et pennestrøg ville løse det hele, ville være at sende højtuddannede specialister ud i vores dagtilbud. Det skulle være de bedste kandidater fra DPU, der fik job i dagtilbud med mange udsatte børn. I det mindste kunne jeg ønske mig, at muligheden for specialisering i netop de udsatte børn blev taget mere alvorligt på pædagoguddannelsen,” lyder det fra Charlotte Ringsmose.

Bedre uddannelse og efteruddannelse er også et af de resultater, Bente Jensen er kommet frem til har betydning for effekten af VIDA-indsatsen. Et kompetence- og innovationsforløb, der bestod i workshops og uddannelse, var en del af indsatsen. Det viste sig, at de fleste deltagende pædagoger, 60 procent, var blevet bedre til at arbejde vidensbaseret og innovativt med at udvikle

nye praksisser. Men hvorfor formåede de resterende 40 procent ikke at omsætte det i praksis?

”Man kan overveje, om effekten ville have været større, hvis alle pædagoger kom på ’skolebænken.’ Men i praksis er det urealistisk. Modellen har været, at den leder og pædagog fra hver institution, der var med på uddannelses- og workshopforløbene, skulle facilitere den videre vidensbearbejdelse i personalegruppen og bidrage til at skabe læring i hele dagtilbuddet. Og her kan der være gået viden tabt. Det kan skyldes, at der i dagligdagen ikke altid er tid til at skabe de nødvendige forandringer. Hele den kulturændring, der nogle steder skal til for at vende udviklingen, kræver tid,” siger Bente Jensen.

Kvalitet er mere end normeringer

Når begge forskere pointerer vigtigheden af uddannelse og kompetenceudvikling, så er det, fordi deres forskning peger på, at dygtige pædagoger kan gøre en forskel for de udsatte børn, der er i risiko for at misse deres *windows of opportunity*. Men netop kvaliteten forudsætter, at der er det nødvendige pædagogiske overskud, og her kommer vi ikke uden om at tale normeringer, mener Charlotte Ringsmose, som efterlyser lovgivning, der i det mindste kan sikre minimumsnormeringer i vuggestuen.

”Jeg har set medhjælpere sidde med ni babyer alene på en stue. Det kan vi ikke byde hverken børn, forældre eller personale. Og det vil altid gå hårdest ud over de udsatte børn, når der ikke er overskud blandt personalet til at yde den omsorg og etablere den tilknytning, som særligt udsatte børn har brug for,” siger hun og henviser igen til Finland, der netop har lovgivning, der sikrer, at der altid er det antal uddannede voksne, der er brug for.

Men samtidig er hun træt af at tale om normeringer. For som hun siger: ”Det bremser al snak om kvalitet. Jeg ville så gerne forudsætte, at der var personale nok i vores dagtilbud,

VIDA

(VIDENSBASERET INDSATS OVER FOR UDSATTE BØRN I DAGTILBUD)

VIDA er målrettet 3-6-årige børn i dagtilbud. Der er tale om en intervention, som sigter mod at skabe forandring i dagtilbud gennem pædagogisk kompetenceudvikling. Formålet er at styrke alle børns trivsel og læring gennem inkluderende pædagogisk praksis og på den måde sikre, at også de udsatte børn inkluderes i børne- og læringsfællesskabet på lige fod med andre børn.

FORLØB

Indsatsen forløb over tre år – fra 2010 til 2013. 7.000 børn fra 120 dagtilbud indgik i undersøgelsen. Heraf var to tredjedele del af indsatsen, mens en tredjedel ikke deltog i indsatsen – de udgjorde kontrolgruppen. Den systematiske fremgangsmåde gjorde det muligt at måle effekter af indsatsen, og dermed om børnene rykkede sig udviklingsmæssigt. Selvom VIDA-projektet er afsluttet, lever indsatsen videre i to af de kommuner, der var med i forløbet. De måler ikke længere effekter af indsatsen, men har indarbejdet metoderne som del af deres daglige praksis. VIDA er finansieret af Børne- og Socialministeriet.

EFFEKTER AF INDSATSEN

- Der er påvist positive effekter på børnenes socio-emotionelle udvikling og trivsel – dvs. deres forståelse af sig selv i samspil med de andre børn, herunder deres evne til at skabe og indgå i relationer samt føle og udvise empati og udvikle kammeratskaber.
- VIDA har vist særlig positiv effekt i forhold til børn med anden etnisk baggrund end dansk – deres kammeratskabsproblemer mindskes.
- Der er en positiv effekt for børn af lavindkomstfamilier gennem VIDA+ (forældreinvolveringsindsatsen). Her reduceres børnenes kammeratskabsproblemer signifikant, ligesom der er påvist en reduktion af disse børns adfærdsproblemer.
- VIDA har ikke vist effekter på børns kognitive læring, heller ikke i forhold til de mest udsatte børn.

Læs mere: edu.au.dk/vida

og derfra kunne vi hæve diskussionen til et andet niveau og tale kvalitet i dagtilbud på andre præmisser og f.eks. se på, om pædagogerne har de nødvendige kompetencer, og om uddannelsen klæder dem godt nok på til at håndtere udfordringen med de udsatte børn.”

Bente Jensen forsøger at nuancere normeringsdiskussionen ved at henvise til andre faktorer, der også har stor – eller måske større betydning.

KIDS

(KVALITET I DAGTILBUD I SLAGELSE)

KIDS er et redskab til at vurdere den pædagogiske kvalitet i daginstitutioner med henblik på efterfølgende at kunne udvikle og forbedre de omgivelser, der udgør børnenes betingelser for læring og udvikling. Formålet med KIDS er at give pædagoger et praktisk redskab til at udvikle kvalitet i dagligdagen.

KIDS er udviklet til anvendelse i en dansk kulturel sammenhæng og sammen med danske pædagoger. Der er taget udgangspunkt i forskning om pædagogisk kvalitet samt udviklingspsykologisk viden om, hvordan småbørn lærer og udvikler sig. Pædagogisk kvalitet defineres i KIDS ud fra børnenes muligheder for at leve et godt børneliv, set som en livsperiode i sig selv og ikke udelukkende som en forberedelse til skole- og voksenlivet, samt ud fra børnenes muligheder for at udvikle de færdigheder og kompetencer, der skal til for at begå sig i det moderne samfund.

Læs mere: KIDS: dpf.dk

KIDS & VIDA

METODISKE LIGHEDER
OG FORSKELLE

Den primære forskel består i, at KIDS bygger på kvalitativ aktionsforskning, hvor forskerne udvikler sammen med personalet, mens VIDA kvantitativt måler effekter af en særlig indsats. Men i praksis kan det ikke stilles helt så skarpt op, for forskerne blander metoderne: Udviklingen af KIDS-redskaberne bygger på en kvantificering af resultaterne. Og i VIDA er der både casestudier og observationsstudier, ligesom pædagogerne inddrages og er med til at give indsatsen en form, der passer til deres specifikke kontekst og udfordringer.

”De vigtigste faktorer for effekten af VIDA-indsatsen har vist sig at være personalestabilitet og børnesammensætning – mere end 40 % udsatte børn i det enkelte dagtilbud hæmmer effekten af indsatsen. Til gengæld har normeringer ikke vist sig udslagsgivende for effekten af indsatsen. Der er muligvis en sammenhæng, så antal børn pr. voksen kan have betydning for personalets trivsel og dermed for personalestabiliteten. Det kan vi

ikke sige noget om ud fra vores analyser. Men man skal passe på, at normeringer ikke bliver det eneste vilkår, vi hæfter os ved i diskussionen om kvalitet i dagtilbud.”

Det væsentlige er, mener hun, at der er plads til refleksion i personalegruppen. Derfor lægger VIDA-programmet op til, at det pædagogiske personale selv reflekterer over, om de reproducerer institutionslogikker, der i virkeligheden låser dem fast i et blik på de udsatte børn, der trods de modsatte intentioner, kan være med til at fastholde uligheden mellem børnene, forklarer hun og uddyber med et eksempel:

”Hvis barnet vurderes som udsat, ekspliteres det ofte gennem et såkaldt mangelsyn, der går på en vurdering af, at barnet f.eks. mangler tryghed, sprog, tillid eller tøj. Sådanne forhold bliver ikke bedre, men derimod forværrede, hvis man i dagtilbudet bruger mangelsynet som afsæt for sine pædagogiske handlinger. Det kan få den konsekvens, at barnet ikke føler sig god nok eller ikke opnår at blive del af fællesskabet,” siger hun og understreger, at sådanne indsigter i egen praksis kan danne afsæt for forandring.

Resultater i hverdagen tæller

Tilbage til spørgsmålet om, hvorvidt programindsatser er en løsning, der kan bidrage til at knække koden til at bryde den sociale arv i Danmark. Her er begge forskere kritiske overfor snævre programindsatser, der skematisk dikterer den pædagogiske indsats og dermed reducerer pædagogernes handle- og refleksionsrum. Men Charlotte Ringsmose går skridtet videre i sin kritik. Hun mener, at selve programtænkningen er uforenelig med den danske pædagogik.

”Når man indfører programmer, så er det, fordi man gerne vil have det pædagogiske personale til at gøre noget bestemt på bestemte tidspunkter. Det er en instrumentel måde at forstå pædagogik på. Den passer måske til en amerikansk eller en engelsk kontekst, men den ligger langt fra vores danske pædagogik. Vi har en tradition, hvor vi lærer pædagoger at reflektere over deres praksis. Hvis du piller refleksionen ud og gør dem til Duracell-kaniner, så mister de gejsten,” siger Charlotte Ringsmose.

For hende er det resultaterne i hverdagen, der tæller.

”Du kan vise effekter af alle indsatser, men det er pædagogikken i hverdagen, der har betydning. Man kan jo hele tiden vurdere sig selv: Fik vi læst godt nok med børnene i dag? Fik vi sat nok aktiviteter i gang på legeplad-

sen? Men hvis jeg tager det resultat og sætter det ind i en anden kontekst, så er det ikke sikkert, det ville have samme betydning. Konteksten er afgørende,” fastslår hun.

Dansk pædagogik er særlig

Bente Jensen understreger, at VIDA ikke er en sådan instrumentel indsats, men derimod en indsats, der giver plads til refleksion og er tilpasset dansk pædagogisk kontekst og tradition.

”Det er afgørende at den pædagogiske tilgang matcher danske idealer om dømmekraft og demokrati. Hvis det ikke er tilfældet, må vi tage afstand fra det og erklære det uegnet til en dansk kontekst,” siger hun og tilføjer, at inklusionsperspektivet udgør en anden vigtig værdi i VIDA og i dansk pædagogik generelt.

”Indsatsen skal ikke være en slags specialundervisning i børnehaven. Det vil føre til eksklusion, og det er jo præcis det modsatte af det, vi søger at opnå, nemlig at alle børn bliver del af børnefællesskabet og får de samme deltagelsesmuligheder.”

Charlotte Ringsmose er enig i, at vi skal værne om de danske pædagogiske idealer, for vi kan noget særligt med pædagogikken, som kan inspirere ude i verden:

”Jeg besøgte et dagtilbud i Californien, der har omlagt hele deres pædagogik til dansk dagtilbudspædagogik, hvilket bl.a. indebærer et større fokus på leg. Det er en meget populær institution, og de arbejder helt anderledes med pædagogikken, end de gør i de almindelige amerikanske dagtilbud, hvor alt er bygget op om læring, og de voksne er ’teachers’.” ■

Læs mere: KIDS: dpf.dk, VIDA: edu.au.dk/vida

BENTE JENSEN er professor MSO på DPU, Aarhus Universitet. Hun forsker i pædagogiske indsatser, der kan modarbejde social ulighed gennem uddannelses-systemer startende med dagtilbud. Hun underviser og vejleder på bachelor- og kandidatuddannelsen i uddannelsesvidenskab samt på Masteruddannelsen i Sundhedspædagogik på DPU, Aarhus Universitet.

CHARLOTTE RINGSMOSE er professor MSO på DPU, Aarhus Universitet. Hun forsker i kvalitet i dagtilbud – herunder særligt hvilke forhold, der styrker udsatte børns udvikling og muligheder. Hun underviser på kandidatuddannelsen i pædagogisk psykologi. Hun er leder af forskningsprogrammet Læring, didaktik og innovation i dagtilbud på DPU, Aarhus Universitet.

REFORM AF KONKURRENCESTATEN SKAL GØRE DEN LEGITIM

Politiske succeser plejer ikke at mangle ophavsmænd. Men få vil tage æren og ansvaret for konkurrencestaten, selvom den markerer et højdepunkt for velfærdsstaten. Professor emeritus Ove Kaj Pedersen opfordrer i ny bog til reform af konkurrencestaten. Formålet er at lægge distance til konkurrencestatens illegitime følgesvend, det opportunistiske individ.

Af CLAUS HOLM

Selvom konkurrencestaten har leveret resultater i verdensklasse, er kritikken af den ubønhørlig. Det er et paradoks, der kan bøjes i neon. Ove Kaj Pedersen, professor emeritus, udgav i 2011 sin bestseller om konkurrencestaten, og den har lige siden fyldt meget i hans dagligdag.

Otte år og utallige debatter, konferencer og interview senere forsøger han i en ny bog med titlen *Reaktionens tid. Konkurren-*

cestaten mellem reaktion og reform at finde forklaringen på dette paradoks: Hvordan kan det være, at konkurrencestaten udløser så kraftige reaktioner, når den nu har leveret velstand og velfærd, finanspolitisk holdbarhed, lighed og tryghed?

”Konkurrencestaten var forankret i mange års forskning. Det var en analyse af udviklingen fra velfærdsstat til konkurrencestat. Formålet var på videnskabelig vis at analysere de mange forskydninger i idealer, diskurser, institutioner og organisationer, der førte velfærdsstaten i retning af en

konkurrencestat. I min nye bog lægger jeg vægt på idéernes og ideologiernes udvikling, men går også ud over det analytiske og giver faglige vurderinger og normative indspil til en idékamp, som jeg vurderer er nødvendig,” siger Ove Kaj Pedersen.

Mener du, at konkurrencestaten er værd at kæmpe for?

”Ja, og først og fremmest fordi konkurrencestaten udgør velfærdsstatens foreløbige højdepunkt. Konkurrencestaten har ikke brudt med velfærdsstatens evne til at kombinere høj vækst og stigende vel-

færd. Tværtimod. Siden konkurrencestaten tonede frem i begyndelsen af 1990'erne, er Danmark ubetinget blevet blandt de bedste lande at leve i. Men det er også blevet en politisk kampsport at gøre konkurrencestaten ansvarlig for en lang række dårligdomme: stigende ulighed, manglende arbejdslyst, folkesygdomme etc. Selvom der ikke umiddelbart er belæg for, at alle disse dårligdomme kommer fra konkurrencestaten, har det ikke hæmmet kritikken,” siger Ove Kaj Pedersen og henviser til, at konkurrencestaten er havnet i et paradoks.

”Den er ikke kun et højdepunkt for velfærdsstaten, men også et lavpunkt for statens legitimitet. Konkurrencestaten befinder sig ganske enkelt i en alvorlig legitimitetskrisen. Årsagen er, at vi har forsømt at forny vores drømme om velfærdssamfundet samtidig med, at vi har kompromitteret de gamle drømme og velfærdsdyder.”

Kritik af pædagogikken

Allerede i 2010 gav Ove Kaj Pedersen i et interview udtryk for en kritisk distance til konkurrencestatens menneskeideal om det opportunistiske individ som billede på borgeren, der udnytter alle muligheder for at fremme egne interesser fremfor at tænke på fællesskabets bedste. Samtidig mente han, at opportunismen var den mest rammende beskrivelse af den livsanskuelse, der er trængt igennem efter årtiers kritik af velfærdsstaten og dens syn på mennesket som deltagende og ansvarligt.

Hvor udbredt er dette menneskesyn?

”Det opportunistiske individ er i dag ikke alene det menneskesyn, der ligger til grund for megen social regulering. Det udgør i det hele taget en udbredt forestilling hos befolkningen om, hvordan man er borger i samfundet. Opportunismen er i virkeligheden både et uforudset og et uønsket resultat af velfærdssamfundets pædagogiske eksperiment med at danne, hvad jeg kalder for den dydige medborger – en dydighed som står i modsætning til den egoistiske eller opportunistiske borger,” siger Ove Kaj Pedersen.

I bogen beskriver han, hvordan idealet om den dydige borger indebar, at alle borgere skulle være ligeværdige og opnå lige muligheder gennem velfærdsservice. Samtidig skulle borgeren frivilligt drage omsorg for sin næste og behandle ham retfærdigt. I forhold til staten skulle alle have samme sociale rettigheder. Den enkelte skulle ved hjælp af pædagogikken dannes med denne dydige karakter. Og eftersom det skulle omfatte alle, blev den individuelle identitet indlejret i en

»Konkurrencestaten befinder sig ganske enkelt i en alvorlig legitimitetskrisen. Årsagen er, at vi har forsømt at forny vores drømme om velfærdssamfundet, samtidig med at vi har kompromitteret de gamle drømme og velfærdsdyder.«

Ove Kaj Pedersen

Ove Kaj Pedersens nye bog: *Reaktionens tid. Konkurrencestaten mellem reaktion og reform* følger op på hans indflydelsesrige bog om Konkurrencestaten fra 2011. Udgives af Informations Forlag i maj 2018

UDDRAG:

KRITIK AF VELFÆRDSSTATEN ER SOM GIFT FOR DRØMMEN OM VELFÆRDSSAMFUNDET

”Kritikken har lagt gift for drømmen, også selvom om det er drømmen, der hele tiden er lagt til grund for kritikken. Reformismen har inkluderet og integreret, men også tyndslidt de grundlæggende dyder og værdier, og gjort det sådan, at skizofreni igen er den bedste beskrivelse af, hvad der – sådan generelt – kendetegner nutidens idédebat. Hvem ved hvornår det er liberale værdier der lægges til grund for kritik, eller konservative eller socialdemokratiske eller socialistiske? Hvem ved hvornår det er værdier med fordring om gyldighed, der lægges til grund eller påstande om opportunisme uden fordringer, der gør det? I hele forløbet fra efterkrigens drøm om et velfærdssamfund til nutidens kritik af konkurrencestaten er værdier blevet kombineret, som tidligere var skarpt adskilte, stod i modsætning, og nu stillet over for en formidabel modspiller. Påstanden om opportunisme, der ikke er forbundet med fordringer om etisk handling, ej heller om gyldighed, men kun kan tages ad notam, på udsagnet om, at ’vi’ jo godt ved, at alle er opportuniste, drevet af egen interesse eller kærlighed.”

fælles identitet. Projektet handlede således også om fællesskab.

Men i bogen beskriver Ove Kaj Pedersen, hvordan det pædagogiske projekt fejlede. Han forklarer:

”De pædagogiske idealer fejlede sådan set intet. Men måden, hvorpå idealerne ikke blev indløst af alle, gav brændstof til en kritik af ’afvigelse’: skattesnyd, socialt bedrageri, unddragelse fra arbejdspligten, mangel på respekt for medmennesker osv. Og det er især politikerne, som har markeret, at pædagogikken ikke alene kan gøre alle til gode samfundsborgere. Der skal mere til. For erfaringen har vist, at de fleste opfører sig opportunistisk, hvis de får muligheden.”

Hvorfor blev netop pædagogikken syndebuk for kritikken?

”Måske fordi pædagogikken – og den alene – efter krigen blev tildelt den store rolle, som den der kunne danne og uddanne til et helt andet menneskesyn end før. Måske er det sådan, at fordi efterkrigstiden var karakteriseret ved et stort pædagogisk eksperiment, blev eksperimentet også efterfølgende mødt med hård kritik, da det viste sig, at pædagogikken ikke formåede at gøre alle til ansvarlige medborgere, men at der også skulle økonomiske incitamenter, styring og kontrol til. Det er påfaldende, hvordan folkeskolen og dens lærere gik fra at være feterede og ombejlede til at være nogle, man kritiserede. Den hårde politiske kritik af pædagogikken hænger måske sammen med, at der var så store forventninger til den,” siger Ove Kaj Pedersen.

Reformismen rummer opportunisme

Kritikken af drømmen om velfærdssamfundet udsprang af 1970'ernes politiske tumult. Centrum-Demokraternes leder Erhard Jakobsen langede ved jordskredsvalget i 1973 ud efter pædagogikken. I stedet for at oplyse og åbne for den enkeltes valg af egen tilværelse indoktrinerede den til en bestemt verdensopfattelse, mente han. Fremskridtspartiets leder Mogens Glistrup tegnede billedet af en gigantisk offentlig sektor og kritiserede eliten for naivt at tro på multikulturalismen med dens nationalfjendtlige og kosmopolitiske drøm om verdensborgeren. Men det var ikke kun protestpartierne, der kritiserede pædagogikken. I 1974 kritiserede undervisningsdirektør i Undervisningsministeriet og senere landsformand for det Radikale Venstre Asger Baunsbak-Jensen den marxistiske indoktrinering, som han mente fandt sted i visse børnehaver og skoler. Omvendt levede journalisten Ejvind Larsen i bogen *Den satans stat – om de gamle partiers nederlag* fra

1974 en marxistisk kritik af velfærdsstaten, som han mente var elitens projekt.

Med disse eksempler vil Ove Kaj Pedersen pege på, at velfærdsstaten blev udsat for bestandig og hård kritik, inden den overhovedet blev realiseret. Men uanset om kritikken kom fra liberalt eller marxistisk hold, var velfærdsstatens svar på kritikken reformer. Denne evne til at inkludere kritikken gennem stadige reformer kalder Ove Kaj Pedersen 'reformisme', og han argumenterer for, at reformisme af samme grund er blevet velfærdsstatens DNA.

Hvad vil det sige, at reformisme er velfærdsstatens DNA?

"Kritikken prellede jo ikke af. I takt med at velfærdsstaten så at sige inkluderede kritikken i sig, blev det efterhånden almindeligt at acceptere, at mennesket også har egeninteresser – og at man derfor må dæmme op for opportunismen gennem regulering og styring."

Ifølge Ove Kaj Pedersen indfandt opportunismen sig i velfærdsstaten i takt med, at den f.eks. blev lagt til grund for skatteinddrivningen.

"Tænk på indførelse af kildeskatten og kampen mod 'sort arbejde'. Begge fænomener er fra 70'erne, der i 80'erne blev fulgt op af kampen mod 'socialt bedrageri'. Og endnu senere af sloganet om 'at det skulle kunne betale sig at arbejde'. Opportunismen er den bedste forklaring på, at den ideologiske kritik af velfærdssamfundet forsvandt, mens forestillingen om velfærdssnyd blev udbredt og gjort til politisk program. Og hvordan kan vi ellers forklare, at der var og er mange, der ikke påtager sig den etiske forpligtelse at tage vare på sig selv, samtidig med at de betaler skat og yder hjælp til fattige og fremmede? Eller hvorfor selv flygtninge, forfulgt af bødder, i dag betragtes som 'opportunist' på jagt efter sociale ydelser?" spørger Ove Kaj Pedersen.

Myten må vige for indsigt

Ifølge Ove Kaj Pedersen løber vi i dag stormløb mod konkurrencestaten, samtidig med at vi ser velfærdsstaten som den gyldne fortid. Men den gyldne fortid er en myte.

"Myten virker ved at fornede nutiden og forherlige fortiden – og med den velfærdsstaten: Det var dengang, danskerne elskede hinanden og tog imod fremmede med næstekærlighed. Dengang vi alle troede på, at vi var ligeværdige og havde lige muligheder. I dag ved vi eller snarere burde vi vide bedre: at det ikke har noget at gøre med virkeligheden. Viljen til at tage ansvaret for den faktiske udvikling af velfærdsstaten har ikke

»Opportunismen er i virkeligheden både et uforudset og et uønsket resultat af velfærdssamfundets pædagogiske eksperiment med at danne, hvad jeg kalder for den dydige medborger – en dydighed som står i modsætning til den egoistiske eller opportunistiske borger.«

Ove Kaj Pedersen

været til stede. Hverken hos politikere eller menigmand. Drømmen om velfærdssamfundet handler både om at gøre Danmark til et af de bedste steder at leve, men også om de tilladelser, vi har givet hinanden til at afvige fra den – og om den voldsomme statsliggørelse, der har fundet sted for at 'tvinge' drømmen igennem. Det er et paradoks, alle har bidraget til, men få har lyst til at stå ved," siger Ove Kaj Pedersen.

Hvordan forholder du dig selv til den historie?

"Det er på tide, at myten viger for indsigt. Konkurrencestaten er velfærdsstatens foreløbige højdepunkt, og den erkendelse kræver ganske simpelt, at man kender velfærdsstatens historie, og at vi lægger vores erfaringer med den til grund for vores vurdering af den," siger Ove Kaj Pedersen.

Opfordring til idékamp

Ifølge Ove Kaj Pedersen har reformismen forsømt at formulere nye værdier og forny sin egen begrundelse, siden de oprindelige idealer om velfærdssamfundet blev formuleret og efterfølgende kritiseret sønder og sammen. Idékampen blev skrinlagt, for idealerne fra velfærdssamfundet blev betragtet som tilstrækkelige. Men med de mange ideologiske kompromiser fulgte et andet menneskesyn end planlagt: Den opportunistiske person.

"Det er baggrunden for, at vi i dag er havnet i et ideologisk tomrum, og jeg opfordrer derfor til idékamp. Reformismen som ideologi har brug for begrundelser. Vi må vide, hvorfor velfærdsstaten blev reformeret,

hvad målet var, og hvad konsekvenserne blev. Vi har brug for et opgør med myten om velfærdsstaten og med fortiden. Og vi har brug for at formulere de mål og værdier, ud fra hvilke vi nu ønsker at reformere konkurrencestaten. Vi har med andre ord brug for ideologiske ståsteder," siger Ove Kaj Pedersen.

Resultatet af en idékamp er svært at forudsige. Men uanset udfaldet har Ove Kaj Pedersens to idealer for den måde, vi skal udkæmpe den på: 'Bryd konsensus' og 'besind dig!'.

"En idékamp skal trække konfliktlinjerne mellem forskellige menneske- og samfundssyn klart op. Det er altid vigtigt, men særligt vigtigt i det danske samfund. For vi er sædvanligvis så konsensusprægede, at det er vanskeligt at få øje på pluralismen og de forskellige muligheder. Men samtidig må idékampen ikke miste besindelsen og svigte fællesskabet. En dansk idékamp må forpligte sig på at tænke og tydeliggøre, hvilke konsekvenser forskellige måder at reformere konkurrencestaten på har for forholdet mellem individ og fællesskab," understreger han.

Vil du selv deltage i idékampen?

"Jeg foretrækker klart at være analytiker, ikke at være værdikriger. Men omvendt accepterer jeg, at ethvert oplysningsprojekt indgår i en idékamp. Jeg håber, at mine bøger om konkurrencestaten bidrager hertil. Men jeg indrømmer, at jeg ikke har noget særligt stærkt bud på nye ståsteder. Idéernes tomrum er også mit," siger han.

Hvor står fronterne i kampen?

"Jeg tilhører den front, der mener, at reformismen er værd at kæmpe for. Men også at konkurrencestaten må reformeres for at stække opportunismen. Når jeg opfordrer til ideologisk slagsmål, opfordrer jeg konkret til, at progressive, konservative, liberalister og socialister, socialliberale og socialdemokrater, ja, alle progressive, deltager i kampen mod en traditionel konservatisme, der vil status quo frem for forandring, og som tror på, at mennesket er født opportunistisk. Min opfattelse er som udgangspunkt, at kulturkonservatismen udgør den største udfordring for en fornyelse af efterkrigstidens velfærdsprojekt." ■

OVE KAJ PEDERSEN er professor emeritus fra CBS. Forfatter til bogen *Konkurrencestaten* (Gyldendal, 2011), *Markedsstaten* (Hans Reitzels Forlag, 2014) og *Reaktionens tid. Konkurrencestaten mellem reaktion og reform* (Informations Forlag, 2018).

HVOR STÅR PROFESSION- NERNE? OG HVOR SKAL DE HEN?

Tre markante stemmer i debatten om professionernes status, udfordringer og fremtid begrundes her, hvorfor særligt de pædagogiske professioner taber autonomi såvel som anerkendelse. De angiver samtidig, hvilken retning de mener, professionerne bør gå i en brydningstid, hvor data og dokumentation synes at have overtaget den professionelle dømmekraft.

Af MAJ JUNI

01

BRIAN DEGN MÅRTENSSON er pædagogisk filosof, foredragsholder og ph. d. ved Aarhus Universitet. Forsker blandt andet i konkurrencestatens pædagogik og lærer- og pædagoguddannelsen.

02

STEFAN HERMANN er cand.scient.pol og har siden 2008 været rektor for Professionshøjskolen Metropol i København. Han har skrevet en række bøger og artikler om uddannelsespolitiske, pædagogiske og sociologiske problemstillinger.

03

NANNA MIK-MEYER er antropolog, sociolog og professor på CBS. Hun forsker blandt andet i identitetsprocesser i organisationer, professionsidentitet, mikro-sociologi, studier af mødet mellem borger og velfærdsstat samt medarbejder-arbejdsgiver og kvalitative metoder/videnskabsteori.

TEMA: PROFESSIONER I EN BRYDNINGSTID

LÆRERE OG PÆDAGOGER SKAL STEMPE UD AF FABRIKKEN

Konkurrencestaten har slugt de traditionelle professioners selvstændighed og indlemmet lærere og pædagoger i noget, der ligner en børnefabrik med et specifikt produkt. Det mener filosof **Brian Degn Mårtensson** fra Aarhus Universitet.

Han ser gerne, at lærere og pædagoger går mere op i kulturel erfaring end læringsmål.

01

”Det, man kalder professionerne, er blevet svækket voldsomt med overgangen til den konkurrencestatsideologi, der blev udrullet efter årtusindeskiftet. Især de pædagogiske professioner er blevet rene implementeringsaktører. Deres selvstændige kultur og stemme er blevet voldsomt reduceret,” siger Brian Degn Mårtensson, der er ph.d.-studerende på Aarhus Universitet og en kritisk stemme i debatten om udviklingen i de pædagogiske professioner.

Han mener, at udtrykket velfærdsprofessioner i sig selv er udtryk for et betydnings-skred. Et skred, hvor alle samfundsfunktio-ner tænkes ind under samme agenda.

Afgørende roller

Men der er ifølge ham stor forskel på f.eks. en lærer og en sygeplejerske, selv om begge varetager vigtige funktioner.

”Jeg mener, at de pædagogiske professioner spiller nogle ret afgørende roller som civilisations- og demokratibeskyttere. Vestlig civilisation – som vi kender den – forudsætter ytringsfrihed, tankefrihed og kundskaber. Det er den slags, lærere og pædagoger skal beskytte, og det kan man kun i miljøer, der er præget af selvsamme fænomener,” siger Brian Degn Mårtensson og fortsætter:

”Tanken med de seneste reformer på det pædagogiske område er, at de skal være mere professionelle. Men man lægger noget helt bestemt i det. Et eksempel fra mange stillingsopslag er, at lærere i dag ofte bliver betegnet som læringsmedarbejdere i stedet for lærere. Vi søger en læringsmedarbejder.”

Det er ikke tilfældigt; en læringsmedarbejder er sat i verden for at sikre indlæring. Det er en medarbejder på en læringsfabrik,” siger Brian Degn Mårtensson, der også mener at skolereformens meget specifikke læringsmål er en statslig diktering af lærerens arbejde.

”Læreren i den nye folkeskole skal ikke tage selvstændig stilling til, hvad børnene skal lære, men bare installere læringsmålene i dem. Og det kalder man så en professionalisering af lærerne. Ambitionen er, at lærerne skal se en tilfredsstillende og meningsfuldhed i at være gode til at gøre det, staten og kommunen har dikteret. Bagtæppet for det har bl.a. været PISA-undersøgelserne, og lærerne skal så kunne se tilfredsstillelsen i, at eleverne klarer sig godt i de nationale test og bliver løftet på disse helt specifikke parametre,” siger Brian Degn Mårtensson og drager en parallel til en bygningshåndværker, der har muret en væg op og glad og stolt kan betragte, at den står helt lige.

”Professionsidealet er, at man kan levere på de præmisser, der er udstukket. Det kan være vældig godt at tænke sådan, når man eksempelvis kloakerer, men kan man betragte menneskers tilblivelse i samme optik? Det er det, jeg sætter spørgsmålstegn ved. Kan den logik indpasses i skolen?”

Indholdsstyret didaktik

Brian Degn Mårtensson skitserer det sådan, at mens alle er enige om, at børn skal lære meget og kunne noget, så er der forskellige opfattelser af, hvordan man bedst ruster dem til en fremtid, vi dybest set ikke kan forudsige.

”Det ene svar er målstyret læring med henblik på omskiftelighed, mens det andet er en kulturel overlevering af menneskelig erfaring.”

Selv er han fortaler for det sidste.

”I en læringsmålstyret undervisning er det ikke vigtigt, om du læser Shakespeare. Man kan vælge at gøre det, hvis det rammer nogle bestemte mål om ordforråd eller læsehastighed, men det er lidt ligegyldigt, hvad man læser, for det handler om forestillede universelle kompetencer. I en indholdsstyret didaktik skæver man som det første til netop indholdet og siden til kompetencerne. Det er fagene og det at blive involveret i fortidige menneskers erfaringer, der er vigtigt,” siger Brian Degn Mårtensson.

”Før var man forpligtet overfor kulturhistorien. Nu er man forpligtet over for Finansministeriet.”

Fagbevægelsernes rolle

Brian Degn Mårtensson mener, at lærernes og pædagogernes fagbevægelser særligt i 70'erne og 80'erne har misforstået deres rolle, fordi de især har kæmpet for løn og arbejdsvilkår frem for fagene. De har med andre ord svigtet deres civilisationsbeskyttende ansvar. Han uddyber:

”De har forsøgt at agere som industriarbejdere i stedet for at fokusere på deres kald. Skolen er ikke sat i verden for lærerne, men for borgerne. Hvis lærere og pædagoger lader sig købe i det her kontrolbehov, er det problematisk. De er nødt til at stå meget stærkere op for dem, de skal beskytte og adressere den ideologiske udfordring, de står overfor.” ■

Læs mere: Brian Degn Mårtensson: *Mennesket som mål – Skole og uddannelse i kritisk perspektiv*, Akademisk Forlag, 2018.

»Læreren i den nye folkeskole skal ikke tage selvstændigt stilling til, hvad børnene skal lære, men bare installere læringsmålene i dem. Og det kalder man så en professionalisering af lærerne.«

Brian Degn Mårtensson

SYNG MED NÆBBET

Lærere og pædagoger skal møde verden først med en professionel og siden en politisk kritik. Men det kræver, at de igangsætter en større grad af intern, faglig debat. Sådan lyder opfordringen fra rektor **Stefan Hermann** fra Professionshøjskolen Metropol.

02

”Professionerne – ikke mindst lærere og pædagoger – skal synge med deres næb. De skal deltage i den offentlige debat

og kritisere samfundet, myndighederne, staten, hinanden, de andre, borgerne og brugerne. De skal forholde sig kritisk til omverdenen og magthaverne og rejse kritik af den lovgivning, de synes er forkert. Og så skal de forholde sig til udviklingen af samfundet,” siger Stefan Hermann, der har været rektor for Professionshøjskolen Metropol siden 2008.

Han efterlyser en højere grad af professionsinterne kritikformer blandt både lærere og pædagoger.

”Det handler om at være knivskarp på at fremme egentlige forbedringer. Uanset om det gælder, danskundervisning eller læreplanerne i dagtilbud. Man skal opbygge stærke kollektive normer og standarder for, hvad der er godt og skidt og okay og ikke okay. At være en profession er ikke kun et spørgsmål om at stå sammen i et rettigheds- eller holdningsfællesskab – det handler om at være bundet sammen af et dybt sagligt og fagligt fællesskab båret af idealer med samfundsmæssig legitimitet.”

Professionel kritik

Som eksempel peger Hermann på kritikken af de nationale test, som han først mener bliver legitim, hvis den er understøttet professionelt.

”Det kan godt være, at en kritik af de nationale test kan være en styringskritik, hvor man siger: Det kan ikke passe testene skal styre skolen. Det er fair nok. Men en professionel kritik ville være at sige: Er vi nu sikre på, at de måler det, de skal? Hvordan hænger de sammen med læreplanerne? Hvordan hænger de sammen med fælles mål? Hvor fortrolige er vi lærere med at bruge dem, hvis vi ikke kender den teknik, der ligger bag? Er de gennemprøvede nok på danske forhold?”

Forskellen er, siger Hermann, at mens den

professionelle kritik undersøger det, der er genstand for kritik, har den politiske kritik ofte ikke meget andet ærinde end at afvise eller bede om mere. Og det kan professionerne forfalde til, hvis de ikke er bevæbnede med saglighed og kollektive normer, vurderer han. En tilstand, der måske allerede er fremspirende.

”Både Danmarks Lærerforening og BUPL arbejder med professionsidealer. Og man er orienteret mod lærernes muligheder for at dygtiggøre sig. I det daglige arbejde tror jeg, det kræver, at man oplever at være fortrolig med kollegabaseret kritik, der foregår på fair principper og gennem et fagligt sprog. Så det handler også om praksisser og rutiner og om, at lærer- og pædagoguddannelsen lærer de studerende, at de ikke bare bliver hinandens kolleger, men også hinandens *peers* – dvs., de skal vurdere og evaluere hinanden.”

En sådan styrket professionsidentitet, mener Hermann, kunne opstå, hvis der var en mere systematisk betoning af det fagkritiske fællesskab. Det kunne f.eks. ske via tidsskrifter, konferencer og andre fora, der bød debatten velkommen.

”Hvad er god læseundervisning? Hvad er en god måde at lave understøttende undervisning på? Hvad er lærerrollen i forhold til pædagogrollen? Det handler om hele tiden være nysgerrige, og jeg synes nu og da, der mangler en rød tråd. Jeg tror, man er kommet et skridt nærmere ved at indføre team-organiseringen i folkeskolen, fordi man kommer tættere på den enkeltes praksis,” siger Stefan Hermann.

Kollektiv autonomi

Han øjner en mulighed for, at lærerprofessionen kan vinde kollektiv autonomi, som ifølge Hermann er stærkere end den enkeltes autonomi. Det kan ske under devisen om, at det er de faglige evner, der giver læreren autonomi.

”Politisk set indebærer det for mig differentieringer. At vi på en transparent

måde anerkender, belønner, meriterer og kvalificerer rigtig dygtige lærere. Det kan f.eks. være gennem stillingsstrukturer med karriereudviklingsmuligheder eller gennem efteruddannelse.”

Hermann vurderer, at lærerne især de seneste 10-15 år har mistet meget autonomi. Det er sket både i kraft af flere politiske krav oppefra, men også pga. øget indblanding nedefra – særligt fra forældre.

”En af grundene til, at vi har så mange konflikter, er ikke alene, at lærerne oplever, at de mister autonomi. Det, vi oplever, er, at der foregår en indtrængning i det pædagogiske og didaktiske felt: Planlægningen og gennemførelsen af undervisningen via læringsplatforme; digitalisering og læringsmålstyring. Det rammer helt ind i hjertet – i det sakrale rum,” siger Hermann og konstaterer, at det hele handler om, hvad der skal komme ud af det. Hvad virker?”

”Svaret er selvfølgelig politisk kritik. At sige: I overstyrer os! Hvorfor har I mistillid? Men det langsigtede svar er at give udtryk for en professionel kritik, og den er kun stærk, hvis den ikke kommer fra den enkelte lærer, men fra en profession, der står sammen og kan begrunde sine faglige normer.” ■

Læs mere: Stefan Hermann: *Hvor står kampen om dannelse?* Informations Forlag, 2017

DROP SKYTTEGRAVSKRIGEN

Vores offentlige debat om velfærd er for unuanceret – faktisk i en grad, så det er problematisk for både stat, borgere og de professionelle, mener sociolog og professor MSO på CBS

Nanna Mik-Meyer, der er forfatter til bogen ‘Hvordan får vi bedre debat om velfærd?’

03

Da Nanna Mik-Meyer sidste år skrev en bog, der analyserede debatten om velfærd, var det for at råbe vagt i gevær. Hun var bekymret for, at debatten var så galt afmarcheret, at den kørte af sporet.

”Når vi skal prøve at forstå praksis, er vi nødt til at kende til de mange dilemmaer i de velfærdsprofessionelles arbejde,” siger Nanna Mik-Meyer, der kritiserer de offentlige debattører for at favorisere ét synspunkt over et andet i stedet for at se på sammenhængen i velfærdsarbejdet.

Hun peger på nogle rationaler, som hun mener, man er nødt til at kende til for at kunne forholde sig nuanceret til velfærdsarbejdet i dag. Et af dem handler om retssikkerhed.

”Vi har en retsstat og dermed et ideal om f.eks. at behandle alle borgere ensartet og upartisk. Bagsiden af det rationale er imidlertid, at borgerne samtidig bliver reduceret til en størrelse, der passer ind i vores velfærdssystemer. Fordelen er, at disse – også langsomme – procedurer sikrer, at det ikke kun er dem, som de professionelle kan identificere sig med, der får den rigtige behandling. Bureaukratiets langsommelighed kan man kritisere – og det gør man også. Politikere elsker at sige: ‘Vi vil af med bureaukratiet og de langsomme processer’. Men det er langsommeligheden, der sikrer borgernes retssikkerhed,” siger Nanna Mik-Meyer, der mener, at ønsket om afbureaukratisering meget ofte er udtryk for et ønske om at ville tilbagerulle noget af den dokumentationspraksis, der er opstået i den offentlige sektor, og som knytter an til ledelsesfilosofien i New Public Management.

Effektivitet er nødvendig

Presset fra en voksende dokumentationsbyrde hænger nemlig sammen med indførelsen af New Public Management, vurderer hun. Og det er et andet dominerende rationale i velfærdsarbejdet i dag, som

hun også efterlyser en mere nuanceret debat om. Og ikke kun en debat om, hvorvidt man er for eller imod New Public Management.

”New Public Management handler i høj grad om effektivisering. Målet er at skabe det mest effektive velfærdsarbejde – uden at det går for meget ud over kvaliteten. Problemet er bare, at vi har et helt andet pres på velfærdssystemet i dag, end vi havde, da velfærdsstaten blev udviklet i efterkrigsårene. Vi ser frem til en aldrende befolkning, og vi har at gøre med andre, store samfundsmæssige kriser som terrorbekæmpelse, grøn omstilling, et ekspanderende sundhedssystem osv. Det vil sige, at vi har en hel masse udgifter, så hvis vi gerne vil have den samme – eller bedre – kvalitet i velfærdsarbejdet, og vi samtidig skal dække flere områder, er et fokus på effektivitet nødvendigt,” siger Nanna Mik-Meyer.

Modsatrettede forventninger til velfærdsstaten

Endelig er idéen om at sætte borgeren i centrum også et dominerende rationale, der præger velfærdsarbejdet i dag, men som skaber problemer i praksis – også til trods for, at der ikke er mange, der kan være modstandere af, at borgeren kommer i centrum, vurderer Nanna Mik-Meyer:

”Det rationale kan nemt komme på kollisionskurs med idéen om retssikkerhed og ensartede procedurer – det at man som borger er en sag på godt og ondt – og det skaber problemer i praksis. De velfærdsprofessionelle bliver f.eks. bedt om at køre sagsbehandling efter nogle givne procedurer og regler og samtidig sætte klientens stemme i centrum. Det er to procedurer, der strider mod hinanden. Men begge ambitioner giver god mening. Og dertil kommer, at der er stor befolkningsmæssig opbakning til begge rationaler. Også selv om det skaber umulige arbejdsvilkår for de velfærdsprofessioner, der har som opgave at balancere dem.”

Samme slags dilemma ser Nanna Mik-Meyer også i skismaet mellem en velfærdsstat, der tænker på økonomien, og en offentlig debat, der værger sig mod besparelser.

”Det skaber kolossale problemer for velfærdsstatens ansatte, både ledere og medarbejdere. For de er i en virkelighed, hvor alle disse modsatrettede forventninger skal indfries. Der skal spares, men det skal ikke gå ud over kvaliteten. Det er det daglige arbejdes kompleksitet og de kolliderende rationaler, der er på spil hver dag i vores velfærdsinstitutioner, som vi – forskere, politikere og debattører – er nødt til at stille os mere nysgerrigt over for, når vi kaster os ud i en debat om vores velfærdssamfund.” ■

Læs mere: Nanna Mik-Meyer: *Hvordan får vi bedre debat om velfærd?* Informations Forlag, 2017

De velfærdsprofessionelle har mistet autonomien i dens oprindelige form, men ikke nødvendigvis den professionelle autoritet og dømmekraft. Et af de store spørgsmål i dag er, om professionerne kan og skal være mere og andet end agenter for velfærdsstatens politiske strategier. Og om de kan etablere en ny form for professionel autonomi. Asterisk har bedt to forskere komme med et bud på, hvor velfærdsprofessionerne står i dag, og hvordan de er kommet dertil.

PROFESSIONELT OPBRUD

Der var engang, hvor en lærer selv kunne afgøre, hvordan eleverne skulle lære at læse og regne. Og pædagogerne i børnehaven besluttede fra dag til dag, om børnene skulle tegne, tage på tur eller have tema om skovens dyr – helt uden reference til pædagogiske lærerplaner. For de fandtes ikke; og det gjorde elevplaner og Fælles Mål heller ikke. Det er en svunden tid, og i dag har lærere og pædagoger mistet den autonomi, som fortiden tillod. De står i en brydningstid, hvor de skal nytænke deres professionelle identitet.

I takt med moderniseringen af den offentlige sektor er staten blevet mere styrende og mindre inddragende, og det har sat professionerne i en ny og endnu ikke helt tydelig position, lyder vurderingen fra idehistoriker og lektor på DPU, Aarhus Universitet, Jens Erik Kristensen.

”Min tese er, at stort set alle professioner, der på velfærdsstatens vegne har med mennesker at gøre, står i et opbrud. Det gælder alle de såkaldte semiprofessionelle som lærere, pædagoger, sygeplejersker, ergoterapeuter og socialrådgivere, som i dag også betegnes som velfærdsprofessioner. De adskiller sig fra de klassiske traditionelle professioner ved ikke at have en akademisk uddannelse, som f.eks. læger og jurister har. For at forstå deres position må man se på, hvordan velfærdsstaten har ændret sig i takt med moderniseringen af den offentlige sektor fra 1980’erne og frem,” siger Jens Erik Kristensen og tilføjer, at denne ændring i velfærdspolitikken, som vi har været vidner til gennem de seneste årtier, er blevet beskrevet som en forkættet overgang fra velfærdsstat til konkurrencestat.

”Velfærdsstaten har nemlig ikke blot ændret styrings- og ledelsesformer. Den har også ændret karakteren af og formålet med velfærdspolitikken, og når det sker, så ændrer kravene til velfærdsprofessionerne sig også,” siger Jens Erik Kristensen.

Han sonderer mellem efterkrigstidens velfærdsstat, som var beskyttende, kompenserende og villig til at forsørge borgerne; og velfærdsstaten fra 1990’erne og frem, som har været aktiverende, mobiliserende og forebyggende med det mål for øje at sikre borgerne selvforsørgelse gennem aktiv deltagelse på arbejdsmarkedet.

”En del af den måde, man opbyggede velfærdsstaten på i efterkrigstiden, var at give velfærdsprofessionerne en ret stor autonomi. De fik et stort fagligt råderum, fordi man

»Vi vil gerne vide, hvad der har effekt, så vi ikke spilder midler på at gøre noget, som ingen virkning har. Det er helt grundlæggende med til at anfægte professionernes dømmekraft, når man betvivler ideen om, at de selv ved, hvad der er godt og skidt.«

Jens Erik Kristensen

havde brug for relativt stærke professioner. Dem fik man bl.a. ved at sørge for, at de også fik indflydelse på udviklingen i velfærdslovgivningen. De blev hørt og fik plads i de lovforberedende kommissioner. Men siden 1990’erne er man holdt op med at inddrage disse professioner på den måde, som man gjorde tidligere. De bliver stadig hørt, men de bliver ikke opfattet som vigtige aktører. Den nye position kræver en anden form for professionalismisme end den, der oprindeligt var knyttet til deres faglige autonomi,” lyder det fra Jens Erik Kristensen.

Professioner under ledelse

Han ser to måder, man kan belyse en profession på. Dels ved at se på hvordan den uddannelsesmæssigt har etableret sig og dels dens fagpolitiske organisering.

”De faglige organisationer, som tidligere mente, at deres profession havde en grad af autonomi, er de seneste årtier kommet under styring og ledelse på en måde, de ikke har været før. Det går tilbage til indførelsen af New Public Management i 1990’ernes modernisering af den offentlige sektor. I stedet for at se på de professionsuddannede som medspillende aktører, blev de set som nogle, der er ude på at mele deres egen kage. For Danmarks Lærerforening har det været afgørende at kæmpe imod, at lærerne bliver agenter for målstyring frem for selv at bestemme, hvordan man underviser. Det kulminerede ved overenskomstforhandlingerne i 2013, hvor lærerne – som ellers havde været ledelsesfredet område – blev sat under ledelse »

Konflikten om lærernes arbejdstid i 2013 fik mange lærere på barrikaderne, og det endte som bekendt med en lockout.

Pædagoger har hænderne fulde, men det er ikke kun børnene, der fylder tiden ud; det er i stigende grad også kravet om øget dokumentation.

af skolelederne,” siger Jens Erik Kristensen og pointerer, at der er en flerstrengt forklaring på, hvorfor lærer- og pædagogprofessionerne har mistet indflydelse.

”Hele skole- og førskoleområdet har fra midten af 1990’erne og frem påkaldt sig en større politisk, men også forskningsmæssig opmærksomhed. For skolens vedkommende har det især været de internationale undersøgelser, der har antydnet, at det ikke spiller helt så godt, som vi troede. Det har skabt en diskussion om, hvorvidt professionerne selv er de bedste til at kvalitetsbestemme eller om bedømmelsen skal komme fra New Public Management, hvor det er brugerne eller sammenlignende undersøgelser, der vurderer kvaliteten.”

Professionelle agenter

En lignende udvikling påpeger Lars Thorup Larsen, der er lektor på Institut for Statskundskab på Aarhus Universitet og forsker i offentlig politik. Han bruger begrebet *guvermentalisering* til at beskrive, hvad der er sket med velfærdsprofessionerne i de seneste

årtier. Det, der særligt udfordrer autonomien hos professionerne er, at de er blevet gjort til agenter for politiske strategier, mener han.

”Staten skal selvfølgelig styre sine ansatte til en vis grad, men den måde man styrer professionerne på, handler ikke primært om dem, men mere om deres nøgleposition i forhold til borgerne. Staten vil gerne sikre, at borgerne er sunde og raske og kompetente, og det har staten haft som mål i hundredvis af år. Udviklingen er sket i den måde, velfærdsprofessionerne bliver opfattet på – som nøglepositioner mellem stat og borger,” forklarer Lars Thorup Larsen, og henviser til, at det indebærer en statslig ambition om at gøre professionerne styrbare, så de kan styre borgerne i en bestemt retning – om det så gælder de syge eller børnene i skolen.

Det siger han på baggrund af en grundig analyse af velfærdsprofessionernes uddannelser og reformerne af dem.

”Går man nogle årtier tilbage, står der næsten intet i bekendtgørelserne for uddannelserne. Det er ikke fordi, der ikke har været nogen krav, men det har været overladt til

professionerne selv at formulere dem. Det er først for nyligt, at der er sat ord på det – og mange ord, så man får nogle mere detaljerede beskrivelser. Og de sætter også barren højt for, hvad det kræver at blive velfærdsprofessionel, i hvert fald hvis man ser på det vidensindhold, der er beskrevet. Som lærer skal man f.eks. både være en dygtig praktiker og lidt af en videnskabsmand, for man skal ikke bare undervise på en måde, så andre kan komme og dokumentere ens arbejde, man skal også selv dokumentere resultatet. Det er en højere kompetence end tidligere beskrevet.”

En ny autoritet

Det skred, Lars Thorup Larsen peger på, sker dels i 1990’erne, men i høj grad også efter årtusindskiftet med indførelsen af professionsbachelor og university colleges.

”Jeg mener, man skal tage højde for, at en del af motivationen for forandringerne ikke handler om de velfærdsprofessionelle selv og deres arbejdsvilkår. Det handler i stedet om, at vi som velfærdsstat interesserer os

»Der er også en autonomi eller professionel autoritet i at besidde den nye type af professionel viden, som man er uddannet til at kunne frembringe.«

Lars Thorup Larsen

for, hvad der kommer ud af folkeskolen og velfærdspolitikken. Tidligere interesserede man sig ikke så meget for de mål, selv om man havde dem. I dag er der en ekstrem målorientering, og det er svært at undgå, at det kommer til at højne forventningerne og gøre dem meget konkrete og målbare,” siger Lars Thorup Larsen og tilføjer, at vi som borgere har vænnet os til, at velfærdsstaten og velfærdspolitikken skal virke for os.

Det er derfor, jeg binder velfærdspolitikken sammen med professionerne. For det er ikke kun et spørgsmål om forholdet mellem staten og dens ansatte. Det handler f.eks. i lærerens tilfælde også om de forventninger forældre og vælgerbefolkningen har til folkeskolen.”

Lars Thorup Larsen pointerer også, at når folkeskolelærerne for 50 år siden var en af de store statusprofessioner i Danmark, var det også fordi, ingen andre i landsbyen, måske bortset fra præsten og lægen, havde en uddannelse.

”De er blevet overhalet af alle andre, og det er selvfølgelig en devaluering. Men jeg er heller ikke sikker på, at jeg nødvendigvis er enig i opfattelsen af, at læreren eller de andre velfærdsprofessioners status er lav. Hvis man f.eks. kigger på målinger af faggruppers troværdighed, så placerer velfærdsprofessionerne sig relativt højt. Det ser jeg som et udtryk for, at en stor del af befolkningen synes, de er vigtige faggrupper. Folk har generelt stor sympati for dem, og især sygeplejersker, folkeskolelærere og pædagoger scorer højt,” forklarer han.

På samme måde mener Lars Thorup Larsen heller ikke, man entydigt kan tale om et tab af autonomi og autoritet.

”Der er også en autonomi eller professionel autoritet i at besidde den nye type af professionel viden, som man er uddannet til at kunne

frembringe. For lærernes vedkommende f.eks. ved at vise, hvordan de underviser, og hvordan klasseundervisning fungerer. Men det er et tab af den autonomi, som udgjorde et reservat, hvor de kunne gøre tingene, som de selv ville. Og det skyldes, at professionerne er blevet mere forpligtet på at være udførere af en offentlig politik frem for at udføre det, som er professionens mål eller politik.”

Krav om beviser

Jens Erik Kristensen peger også på ideen om evidensbaseret som en faktor, der påvirker professionernes autoritet. Uanset om det gælder pasning af patienter eller omsorgen for børn, vil samfundet have bevis for, at der er effekt af indsatsen.

”Vi vil gerne vide, hvad der har effekt, så vi ikke spilder midler på at gøre noget, som ingen virkning har. Det er helt grundlæggende med til at anfægte professionernes dømmekraft, når man betvivler ideen om, at de selv ved, hvad der er godt og skidt.”

Det opbrud, Jens Erik Kristensen ser konturerne af, mener han i høj grad, handler om dømmekraft.

”Konkurrencestaten vil have, at de velfærdsprofessionelle skal blive så effektive som muligt, men det kan blive mødt med en modprofessionalisme, som kommer fra professionerne selv. De vil tilbageerobre deres professionelle dømmekraft,” siger han, men påpeger så det dilemma, de nemt havner i:

”Som pædagog eller lærer i dag kan du ikke ignorere evidensundersøgelser. Du kan ikke sidde det overhørigt og vende ryggen til og sige, at det er en ond konkurrencestatistisk strategi, som man ikke vil forholde sig til. Samtidig kan en professionel lærer eller pædagog ikke bare være agent for en teknisk strategi.”

Derfor er det blevet et centralt spørgsmål, om det er dømmekraften hos den enkelte professionelle eller evidensundersøgelser, der skal fylde mest i professionernes arbejde.

”Uanset hvad man mener, har professionerne et stærkt kort på hånden, fordi det er dem, der står som det sidste udøvende og ansvarlige led af kæden i velfærdsbutikken. Har man med mennesker at gøre, er det svært ikke også at bruge sin menneskelige dømmekraft. Og derfor er det stadigvæk vigtigt, at den enkelte gennemgår en dannelse, som udvikler den personlige dømmekraft,” siger Jens Erik Kristensen og understreger, at de skal lære det allerede på deres uddannelser.

Afvikling af monopol

Med det forbehold at det er svært at spå om fremtiden, vurderer Jens Erik Kristensen, at

en ny generation af lærere og pædagoger vil forholde sig anderledes til professionsidentiteten end deres forgængere.

”Der har været en tendens til en form for offertænkning, hvor professionerne har set sig selv som ofre for konkurrencestaten. Jeg tror, det ebber ud med en ny generation. I stedet for kan der opstå en øget kollektiv faglig oprustning, hvor man forstår sig selv som en faggruppe, der kollektivt har nogle styrker, man ikke har som individ.”

Jens Erik Kristensen peger også på en tendens til, at selve professionstanken måske er under afvikling til fordel for fremkomsten af en ny type af velfærdsfunktionærer.

”I en moderne velfærdsoptik er der brug for et øget tværfagligt samarbejde – en såkaldt *interprofessionalisme*. En profession er som idé dybest set ekskluderende, og de klassiske velfærdsprofessioner har deres grænsestridigheder – pædagogernes indtog i skolen er et godt eksempel på det. Men det ville ikke komme bag på mig, hvis vi inden for en kort årrække får en basisuddannelse i velfærdsprofessionalisme, som så kan suppleres med et speciale,” siger Jens Erik Kristensen og tilføjer, at velfærdsproblemer ofte er komplekse og strækker sig på tværs af flere forskellige fagligheder.

”Derfor ser jeg det som en naturlig udvikling, hvis professionernes monopol med tiden afvikles.” ■

Læs mere: Lars Thorup Larsen: Guvernementalisering af velfærdsprofessionerne. *Dansk Sociologi* nr. 24, 2013

Jens Erik Kristensen: Velfærdsprofessionerne i konkurrencestaten - i lyset af velfærdspolitikens omkalfatring. I: *Professionerne under pres. Status, viden og styring*. (Antologi). Hans Reitzels Forlag, 2014

LARS THORUP LARSEN er lektor på Institut for Statskundskab på Aarhus Universitet. Han forsker og underviser blandt andet i professions sociologi, offentlig politik, statsstyre og sundhedspolitik.

JENS ERIK KRISTENSEN er idehistoriker og lektor på DPU, Aarhus Universitet. Han forsker i pædagogik, uddannelse og dannelse, og har bl.a. redigeret og bidraget til bøgerne *Pædagogprofessionens historie og aktualitet* (bind 1-2) og *Pædagogikkens idehistorie*. Han underviser på bachelor- og kandidatuddannelsen i Uddannelsesvidenskab.

DEN POLITISKE RETORIKS ARSENIK

Politikere ser bort fra al forskning og evidens, når det kommer til at afgøre, hvorvidt modersmålsundervisning er en opgave for den danske folkeskole. For den politiske retorik har sin egen nationalistiske agenda – og det i en grad, der får vidtrækkende konsekvenser for de tosprogede børn og unge, det handler om. Sådan lyder kritikken fra lektor på DPU, Aarhus Universitet, Bergthóra Kristjánsdóttir.

Af BERGTHÓRA KRISTJÁNSDÓTTIR,
lektor på DPU, Aarhus Universitet

Når udokumenterede påstande får status som sandheder, så bunder det ofte i en politisk retorik. Det handler om den måde hvorpå, politikere italesætter fænomener og begivenheder som problematiske uden nødvendigvis at tage afsæt i forskningen. Men retorikken på Christiansborg får konsekvenser ude i virkeligheden, for den påvirker hurtigt mediedagsordenen og derigennem også folkestemningen.

Når retorikken er rettet mod modersmålsundervisning til etniske minoritetsbørn og -unge så er der ingen tøven. Den stiller krav om, at børn skal kunne tale ”ordentligt” dansk, inden de kommer i skole; ligesom man nu også forlanger, at daginstitutioner og skoler forbyder det, der kaldes for særhensyn, i forhold til beklædning, spisevaner, nøgen/ikke nøgen og religiøsitet, herunder fejring af helligdage. Politikerne forsøger med denne nationalistiske retorik at tegne et billede af et monokulturelt land, selvom virkeligheden ser anderledes mangfoldig ud. Som et landkort, der ikke passer til det landskab, det søger at aftegne.

»Politikerne forsøger med denne nationalistiske retorik at tegne et billede af et monokulturelt land, selvom virkeligheden ser anderledes mangfoldig ud. Som et landkort, der ikke passer til det landskab, det søger at aftegne.«

Bergthóra Kristjánsdóttir

Et eksempel på den politiske retorik udfolder sig i diskussionen om krav til udlændinges dansksproglige færdigheder, hvor kravene bliver højere samtidig med, at de bliver koblet op på rettigheder – f.eks. ret til familiesammenføring. Udlændinge skal bestå Prøve i Dansk 3 (PD3). Den svarer til en studentereksamen, dvs., den giver adgang til at komme ind på videregående uddannel-

ser. Man forventer altså, at udlændinge kan bestå en sådan eksamen efter blot et par års danskundervisning. Til trods for at sprogforskningen peger på, at det tager væsentlig længere tid – særligt for unge og voksne – at lære et nyt sprog.

Politisk retorik er et magtmiddel

Vi ved fra sprogforskningen, at alle mennesker – børn, unge og voksne – lærer på baggrund af tidligere erfaringer og viden. Det gælder også sprog, herunder modersmål. I faghæfterne for fremmedsprogene står der, at eleverne lærer engelsk, tysk og fransk med afsæt i deres viden og erfaringer med dansk (som modersmål). Når det ikke er dansk, der er modersmålet, er retorikken anderledes – kravene varierer afhængig af, om det er etniske danskere, der skal lære fremmedsprog eller tosprogede børn, unge og voksne, der skal lære dansk som andetsprog med afsæt i sprog, de tidligere har lært – som regel deres modersmål.

En lovparagraf om etniske minoritetselevers ret til statsstøttet undervisning i deres modersmål er siden 2002 begrænset til at omfatte undervisning for efterkommere af borgere fra EU og de nordiske lande. Tilbudet er ikke længere en kommunal forpligtelse, og så bortfalder det i praksis for langt

Forskning peger på, at modersmålsundervisning kan give tosprogede elever bedre dansk kundskaber.

de fleste elever. For når kommunerne ikke er forpligtede på det, signalerer man fra Christiansborg, at modersmålsundervisningen er unødvendig. Og hvorfor skulle kommunerne så bruge penge på den?

Og så rammer vi den virkelighed, som en kendt canadisk uddannelsesforsker, Jim Cummins, beskriver, nemlig at det er flersprogede børn og unges lod her i livet, at de skal efterlade deres modersmål ved skolens port.

Der er ellers forskning, der peger på, at modersmålsundervisning kan give tosprogede elever bedre kundskaber på andetsproget. De to kendte amerikanske uddannelsesforskere Virginia P. Collier & Wayne P. Thomas' 32 års studier af tosproget undervisning viser, at det virker fremmende for læring, når modersmålene bliver integreret i læringsprocesser.

Når den politiske retorik i en sådan grad trumfer forskningen, er den ikke blot et kommunikativt værktøj. Der er tale om et politisk instrument, et magtmiddel, og med den tyske filosof Victor Klemperers ord ligesom arsenik. Derfor skrev han, som det kan læses på forsiden af hans bog *LTI Lingua Tertii imperii* (Det tredje riges sprog) i den danske udgave: "Ord kan virke som bitte små doser arsenik: De sluges ubemærket, de synes ikke at have nogen virkning, men efter nogen tid viser giftens virkning sig alligevel" (Klemperer, 2010).

Spred dem!

Arsnikken flyder ud i virkeligheden – usynlig, men virkningsfuld. Og den har sin

egen, men meget målrettede logik. Det kom til udtryk i 2005, hvor Christiansborg vedtog en lov om at sprede tosprogede elever på andre skoler end deres distriktsskoler, nu med henvisning til (sprog)pædagogik. Den politiske retoriks logik er nemlig, at sprog smitter: Hvis tosprogede børn går sammen med etsprogede etnisk danske børn på "hvide" skoler, så skal de nok få lært dansk. Aarhus Kommune tog spredningsparagraffen i anvendelse straks efter vedtagelsen i 2005.

Og på DR's hjemmeside kunne man den 3. april 2017 læse, at kommunen på det tidspunkt kørte 246 elever til skoler med "flere børn med dansk baggrund". Men artiklen konkluderede, at det ikke er nok at skifte ghettoens skole ud med en mere dansksproget skole, hvis tosprogede børn skal klare sig på lige fod med kommunens andre børn. Som børn- og ungechef Søren Aakjær formulerede det: "Vores statistik viser, at selvom de skifter skole, men bliver boende i området, så klarer de sig stort set lige så dårligt, som hvis de gik på en skole i området." Selvom det nu på 12. år viser sig, at spredningen ikke nytter i forhold til at nå målet om at forbedre de tosprogede elevers danskfærdigheder, så fortsætter kommunen denne praksis.

Ser bort fra evidens

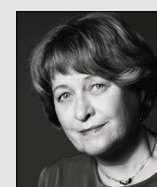
I al den tid, tosprogede elever har været elever i den danske folkeskole er de indgået i diverse udviklings- og forskningsprojekter, ofte iværksat af staten. De var med i Folke-

skolens Udviklingsråd i 1980'erne. Integrationsprojektet i 1990'erne var det mest storstilede projekt om undervisning af tosprogede elever i skolen, hvor stat og kommune for ca. 200 millioner kroner indhøstede erfaringer fra ca. 200 projekter. Der er blevet oprettet en patrulje af tosprogskonsulenter i Undervisningsministeriet; og ministeriet samt udvalgte kommuner støtter et forskningsprojekt som "Tegn på sprog". På landets universiteter forsker man i dag i betydningsdannelser i tilknytning til sprog, kultur og samfund.

Disse forskningsresultater og erfaringer fra udviklingsprojekter udfordrer den politiske retorik med reel viden. De peger bl.a. på, at der ingen evidens er for, at tosprogede børn og unge bliver bedre til dansk ved at erstatte deres modersmål med dansk. Der er heller ingen evidens for, at tosprogede børn og unge ikke vil profitere af at få undervisning i dansk som andetsprog. Der er ingen evidens for, at forbud mod svinekød, tørklæder og andre religiøse symboler fører til bedre integration. Der er ingen evidens for, at spredning på "hvide" skoler fremkalder bedre danskfærdigheder. Tværtimod. Da Integrationsprojektet blev evalueret tilbage i 1998, skrev evaluator PLS, nu Rambøll, "at projekterfaringerne indicerede, at spredning kunne virke disintegrerende." Det kan synes ironisk, at mens der i de fleste andre sammenhænge efterlyses evidens for, hvad der virker, så ser man bort fra evidens, hvis ikke resultaterne flugter med det, politikerne ønsker.

Når det gang på gang konstateres, at tosprogede elever halter efter deres etsprogede etnisk danske klassekammerater, bliver der skruet op for en retorik, der handler om stramninger af skolens procedurer. Stopprøver efter 0. klasse, der skal sikre, at elevernes dansk er godt nok, er det sidste skud på stammen og endnu et eksempel på, hvordan den politiske retorik uden afsæt i forskning og evidens, men som ren arsenik sætter sit præg på mediedagsordenen – og på folkestemningen for til sidst at blive en udokumenteret sandhed i nationalismens tegn. ■

Læs mere: Bergthóra Kristjánsdóttir: *Uddannelsespolitik i nationalismens tegn. Dansk Danisering Danskhed*. Aarhus Universitetsforlag. Udkommer i foråret 2018.

BERGTHÓRA KRISTJÁNSDÓTTIR er lektor i dansk som andetsprog og tosprogethed. Hun er tilknyttet afdelingen for fagdidaktik. Hun forsker i uddannelsespolitik, sprog og kultur og underviser på de to uddannelser i dansk som andetsprog.

KORT NYT

Asterisk marts 2018

BØRN SKAL BLIVE SMAGSDOMMERE

For 40 år siden var køkkenet de voksnes domæne. Det så man i skolerne, hjemme i køkkenerne og i de kogebøger, der blev udgivet til børn. Siden dengang har der været en revolution i vores pædagogiske idealer og i synet på børn, familier og madlavning. Det har radikalt ændret betingelserne for skolens undervisning. De muligheder og udfordringer, det giver for underviserne, sætter de to DPU-forskere Karen Wistoft og Lars Qvortrup fokus på i den nye bog *Smagens didaktik*, der blandt andet bygger på en undersøgelse af de 435 børnekogebøger, som er udgivet i Danmark i årene 1971-2016.

"Hvis vi ser på både de pædagogiske idealer og den pædagogiske praksis, så er det tydeligt, at det, som står i centrum i dag, er, at børnene både skal lære at smage og vurdere i køkkenet. Børn skal kunne træffe valg, handle på dem og kunne begrunde deres valg. Det stiller nogle helt andre krav til lærerne," siger Karen Wistoft og fortsætter: "Hvor 1970'ernes hjemkundskab havde karakter af instruktion, så kalder undervisningen i dag på en refleksiv pædagogik og en ny didaktik. Målet for undervisningen er det smagskompetente barn – eleverne skal så at sige blive smagsdommere i køkkenet."

Bogen er udkommet på Akademisk Forlag.
[Læs:](#) nyheden på dpu.dk

DPU-LEDER CLAUS HOLM UDPEGET TIL DEBATPANEL FOR OPDRAGELSE

Børne- og socialminister Mai Mercado har lanceret 'Opdragelsesdebat', der skal sætte gang i en bred debat blandt danskerne om børneopdragelse og samtidig gøre debatten mere oplyst. Til at hjælpe debatten i gang har hun nedsat et panel af eksperter og meningsdannere, hvor Claus Holm, institutleder ved DPU, Aarhus Universitet, er udpeget til at deltage. Han siger: "Det er vigtigt, vi får en konstruktiv og nuanceret debat om børneopdragelse. Hvis vi ser på forælderrollen ud fra den viden, vi har til rådighed, så hersker der ikke alene usikkerhed om, hvad det vil sige at være voksen og om, hvem der skal tage opdrageransvaret på sig – der har over en længere periode været sat spørgsmålstegn ved, om det overhovedet

er nødvendigt og attraktivt at opføre sig voksent."

Men ifølge Claus Holm forventer børn, at der er voksne til stede i deres liv. "Vores nuværende problem er ikke børnene, men at få de voksne til igen at opføre sig som opdragere. Det er her, alle vi voksne har en chance for at skabe en positiv forandring. Hvis et barn møder voksne, der sætter og begrunder grænser – for grænser skal selvfølgelig kommunikeres og ikke dikteres – så vil barnet stå stadigt stærkere, mere samvittighedsfuldt og i sidste ende egnet til selv at tage et voksenansvar og samfundsansvar for opdragelsen af næste generation."

[Læs:](#) nyheden på dpu.dk

PROBLEMATISK ORGANISERING AF INKLUSION I KOMMUNERNE

Et stort grundforskningsprojekt, *Approaching Inclusion*, udforsker læreres samt interne og eksterne ressourcepersoners arbejde og samarbejde – og den betydning, det har for elevernes deltagelse i skolens læringsmiljøer. "Kommuner og skoler har opbygget en stor kapacitet for at løse opgaven med at udvikle inkluderende skoler. Men kapacitetsopbygningen har karakter af dekoration frem for reelt at understøtte udvikling af inkluderende læringsmiljøer," fortæller Janne Hedegaard, der er lektor på DPU, Aarhus Universitet. "Det viser sig blandt andet ved en stærk tendens til vilkårlighed, hvor formalisering, analyse, dokumentation, refleksion og kobling mellem det, som foregår i undervisningen,

og det, som foregår i skolens øvrige praksis, generelt er fraværende," siger hun og peger på, at skoler og kommuner ikke har ændret grundlæggende på deres organisationer for på den måde at skabe nye rammer for en ny praksis. De har i stedet fyldt oven på den eksisterende praksis. Det betyder ifølge Janne Hedegaard Hansen, at den kapacitetsopbygning, der er sket, ikke i tilstrækkelig grad understøtter kvaliteten af skolens praksis i forhold til inklusion. Projektet *Approaching Inclusion* er et samarbejde mellem forskere fra DPU, Professionshøjskolen Metropol og VIA University College og løber frem til 2019.

[Læs:](#) projekter.au.dk/appin.

TEKNOLOGI SKAL FÅ FLERE BØRN UD I NATUREN

Når børn og unge i dag sjældnere og sjældnere søger ud i naturen, bliver teknologien ofte gjort til syndebug: Den får børn til at sidde passive indendørs med blikket rettet mod skærmen. Nu skal forskningsprojektet *Naturlig teknik* med forskere fra DPU, Aarhus Universitet, i spidsen vise, hvordan teknologien også rummer et kæmpe potentiale til at gøre børn aktive. Samtidig skal projektet undersøge, hvordan teknologien kan understøtte de positive effekter, som naturen har på børns udvikling. Projektet tager afsæt i det faktum – hvad enten vi bryder os om det eller ej – at børns hverdag i dag er gennemsyret af teknologi.

"At børn er mindre ude i naturen, skyldes ikke kun den teknologiske udvikling. Men den er i hvert fald medvirkende til, at flere og flere børn bliver siddende hjemme. De er nok sammen med kammeraterne efter skole, men teknologien gør, at de sagtens kan finde de rum, de har behov for at have med hinanden, uden at skulle bevæge sig ud og mødes uden for hjemmet. Men vi har en stærkt ambition om, at børn skal mere ud. Derfor er det væsentligt, at vi tager udgangspunkt i de teknologier og medier, børn og unge faktisk benytter sig af," siger Theresa Schilhab, lektor ved DPU, Aarhus Universitet.

Projektet "Naturlig teknik" løber frem til 2022 og er ledet af Theresa Schilhab og Gertrud Lynge Esbensen fra DPU, Aarhus Universitet. I projektet deltager også forskere fra Institut for Idræt og Biomekanik ved Syddansk Universitet. Projektet er støttet af Nordea-fonden.

Læs: nyheden på dpu.dk

PODCAST: DOKTORDISPUTATS OM PLATONS POLITISKE FILOSOFI

Anne-Marie Eggert Olsen, lektor på DPU, Aarhus Universitet, forsvarede 12. januar 2018 sin doktordisputats 'At forandre verden. En læsning af Platons politiske filosofi i Staten' i en fyldt festsal på DPU i Emdrup.

På dpu.dk kan du høre hendes indledningsforelæsning som podcast.

Disputatsen er udgivet af Aarhus Universitetsforlag.

PH.D.-AFHANDLINGER FRA DPU

1

TEACHERS AND TEACHER PERSONALITY: SECONDARY GROWTH CURVE ANALYSES OF EFFECTS OF TEACHERS' PERSONALITY TRAITS AND EDUCATION ON STUDENTS' BEHAVIOUR AND SELF-ESTEEM

Af Rune Müller Kristensen

Afhandlingen undersøger, hvordan lærerens personlighedstræk påvirker synet på elevernes adfærd og udvikling, samt hvorvidt lærerens uddannelse kan påvirke denne eventuelle sammenhæng mellem lærerens personlighedstræk og syn på elevernes adfærd. Undersøgelsen konkluderer, at der er klare forbindelser mellem lærerens personlighedstræk og opfattelsen af elevernes opførsel. Disse forbindelser ser dog ikke ud til at følge et stringent mønster, idet lærerens opfattelse af eleverne varierer på tværs af elevernes køn og desuden afhænger af hvilken type adfærd, man ser på.

Læs interview med Rune Müller Kristensen i dette nr. af Asterisk i artiklen *Mere faglighed, mindre karisma i lærerfaget* side 12-14.

2

VEJLEDNING AF LÆRERE – EN SAMSKABENDE PROCES NÅR LÆRERE STØTTES I AT UDVIKLE INKLUDERENDE LÆRINGSMILJØER

Af Charlotte Riis Jensen

Afhandlingen bidrager med viden om vejledning af lærere over tid, særligt lærere, der oplever sig desorienterede og utilstrækkelige i forhold til aktuelle praksisudfordringer. Analyserne viser, at lærerne igennem en samskabende vejledningsproces langsomt både får oplevelsen af at kunne håndtere deres praksis igen og oplevelsen af at kunne handle i forhold til de udfordrende situationer, de møder, f.eks. i arbejdet med inklusion.

3

SKOLE- OG UNGDOMSLIV I OVERBYGNINGSSKOLENS RUM OG STEDER – DIFFRAKTIVE OG RYTMEANALYTISKE LÆSNINGER AF SKOLELIV I NYE ORGANISERINGER AF UDSKOLINGEN

Af Helene Falkenberg

Overbygningsskoler er en del af den skoleorganisering, som for tiden vinder frem i flere og flere kommuner, hvor folkeskolen organiseres i selvstændige afdelinger med henholdsvis 0.-6. klassetrin og 7.-9. klassetrin. Denne afhandling undersøger elevernes tilblivelser og forskelsmarkeringer i relation til skoleklasser og skoleliv i selvstændige udskolingsafdelinger med "ungdommelige" læringslandskaber samt regler og rammer designet til ungdom.

4

I BUND OG GRUND – LÆRERPROFESSIONENS DIDAKTIK?

Af Keld Skovmand

Målet med skolereformen var at gøre alle elever dygtigere og hæve deres faglige niveau. Midlet var forenklingen af Fælles Mål. Denne afhandling undersøger i et kritisk perspektiv, hvilken viden og forskning der er lagt til grund for de sammenhængende reformer af læreruddannelsen og folkeskolens læreplaner (Fælles Mål), og hvilken validitet denne viden og forskning har.

Du kan finde afhandlingerne på library.au.dk

NYE BØGER

Nye bøger modtaget på redaktionen

SMAGENS DIDAKTIK

Karen Wistoft og Lars Qvortrup

Måltidet er blevet et smagsfællesskab, og maden skal smage godt. I folkeskolen er hjemkundskab afløst af madkundskab, hvor børn skal udvikle deres smagskompetencer og smagsdømmekraft. Vi skal derfor vide mere om, hvad smag er, og hvordan vi underviser i smag. Bogen præsenterer i tre dele en smagens didaktik: Første del handler om revolutionen i børnekogebøgernes historie i perioden 1971-2016. Anden del præsenterer en smagssystematik. Bogens sidste del giver bud på en egentlig smagsdidaktik.

AKADEMISK FORLAG

MOTIVERENDE UNDERVISNING

Frans Ørsted Andersen

Børn skal have lyst til at lære noget. Men deres videbegær må ikke kun være drevet af 12-taller og ros til skole-hjem-samtalen. Ønsket om at blive klogere skal komme indefra. Det kræver medbestemmelse, succesoplevelser og fællesskaber. Derfor er lærernes viden om såvel mål og mening som rum og rammer afgørende i motiverende undervisning.

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG

LÆRERENS SCENARIEKOMPETENCE

Simon Skov Fougst

Denne bog præsenterer den scenariedidaktiske relationsmodel, der støtter læreren i at undervise scenariebaseret – dvs. i projekter, der er koblet til samfundet uden for skolen. Modellen skærper blikket for undervisningens kompleksitet og udpeger en række relationer, som læreren må forholde sig til, herunder fag, teknologi, stof, læremidler, mål, elever og produkt. Gennem analyser af konkrete samtaleformer og cases fra undervisningen giver bogen redskaber til den scenariekompetente lærers planlægning, gennemførelse og evaluering af undervisningen.

AKADEMISK FORLAG

HVAD ER SCENARIEDIDAKTIK?

Thorkild Hanghøj, Morten Misfeldt, Jeppe Bundsgaard, Simon Skov Fougst og Vibeke Hetmar

Bogens forfattere gentænker en række grundlæggende didaktiske perspektiver på skole og uddannelse. På den baggrund undersøger de, hvordan lærere i grundskolen og undervisere på videregående uddannelser kan forstå og bruge scenariedidaktiske tilgange, så læring føles som meningsfuld leg.

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG

MARKANTE FORÆLDRE

Rikke Yde Tordrup

Nogle forældre engagerer sig så meget, at lærere og pædagoger bliver modarbejdet og kritiseret. Samarbejdet går i hårdknude – og det går ud over børnene. Hvem er de markante forældre? Hvad driver dem så hårdt frem? Hvilke konsekvenser har deres adfærd for børnene og deres udvikling? Og hvordan kan lærere og pædagoger håndtere forældre med store krav og stærke følelser på en konstruktiv og professionel måde – også når der er konflikt i luften? Bogen kortlægger de markante forældres motivation og viser med baggrund i Daniel N. Sterns udviklingspsykologi, hvordan deres adfærd påvirker børnene.

DANSK PSYKOLOGISK FORLAG

LÆRING MED KROPPEN FORREST

Kjeld Fredens

Bogen fortæller om den nyeste kognitionsforskning, hvor man gør op med den reduktionistiske tankegang, at hjernen alene styrer vore mentale funktioner. Ifølge denne forskning foregår vores tænkning på begge sider af hjerneskallen, nemlig som en uadskillelig helhed af hjerne, krop og omverden. Bogens gennemgående tema er, at læringens kropslige fundament har afgørende betydning for livslang læring. De kropslige og kunstneriske aktiviteter tilføjer nemlig de særlige former for tænkning, som ikke bare fremmer børn og unges kreative udvikling, men samtidig har en stor virkning på de discipliner, der indgår i standardiserede test.

HANS REITZELS FORLAG

TIL DANNELSE ELLER NYTTE?

Hanne Leth Andersen og Jens Christian Jacobsen

Viden er blevet til en vare og uddannelse til et konkurrenceparameter. Bogen diskuterer balancegangen i samfundets uddannelsespolitik. For hvilke uddannelser bør man satse på til en fremtid, vi ikke kender, men som vi gerne vil være med til at forme? Med udgangspunkt i Bologna-processen indfører universiteter og professionshøjskoler nye kursusforløb, nye styringsmodeller og nye udviklingsstrategier. Bogen undersøger, hvad det betyder for samfundet og for uddannelserne, at markedet kommer til at afgøre, hvordan undervisningen skrues sammen, og hvor længe en uddannelse skal vare.

FRYDENLUND

MOTION OG BEVÆGELSE I SKOLEN

Jens-Ole Jensen, Henrik Taarsted Jørgensen og Esben Volshøj (red.)

Bogen handler om, hvordan skolens pædagogiske personale pædagogisk og didaktisk kan arbejde med motion og bevægelse på et forskningsmæssigt grundlag. Bogen præsenterer det videnskabelige grundlag, der ligger til grund for at indføre motion og bevægelse i skolen, samt erfaringer med at implementere forandringerne. Artiklerne giver nogle bidrag til at udfylde det videnshul, der er mellem praktiske motions- og bevægelsesaktiviteter og den forskningsbaserede viden på feltet.

HANS REITZELS FORLAG

NEST PROGRAMMET I DANMARK

Stine Clasen og Katrine Trantum Thomsen (red.)

Nest er betegnelsen for en pædagogisk praksis, hvor børn med autisme og børn fra almenområdet er del af samme klassefællesskab. Bogen fremmer en inklusionsdiskurs, hvor det ikke bare handler om at inkludere børn med særlige behov i almenmiljøer, men hvor det i høj grad handler om at etablere inkluderende læringsmiljøer for alle børn.

DAFOLO

FORTABT OG FUNDET

Ross W. Greene

Bogen guider læseren gennem den innovative, forskningsbaserede tilgang: Samarbejdsbaseret og proaktiv problemløsning, så det bliver muligt skridt for skridt at implementere den i egen praksis.

Med denne tilgang inviteres børnene ind i løsningernes maskinrum. Når børnene får ejerskab over løsningerne og oplever, at de bliver taget alvorligt af en neutral, nysgerrig og åben voksen, bliver mange problematikker og vanskeligheder mødt og løst på en helt ny måde.

DAFOLO

RESONANSPÆDAGOGIK

Hartmut Rosa og Wolfgang Endres

Hartmut Rosa er kendt for sin forskning om at leve et vellykket liv. Hans teori om resonans har ført til en gentænkning af skole og undervisning – og til resonanspædagogik, som forklarer, hvordan resonans viser sig i skolerne. Bogen sigter mod at give et overblik over begrebet resonanspædagogik, der ansporer lærerne til at redesigne uddannelses- og undervisningsprocesser.

HANS REITZELS FORLAG

DET KONVERGENTE LÆRINGSRUM

Hanne Wachter Kjærgaard, Jørgen Bering
Asmussen og Lars Peter Bech Kjeldsen

Der er i stadig stigende grad fokus på teknologiens betydning for undervisning og læring. Denne bog skriver sig ind i dette felt og foreslår nye måder at beskrive, forstå og arbejde pædagogisk og didaktisk med de nye læringsbetingelser på. Bogen behandler de pædagogiske og didaktiske muligheder og udfordringer, som ny teknologi rummer i forhold til både planlægning, gennemførelse og evaluering af undervisning og de studerendes læring.

KLIM

DIGITAL PRODUKTION – deltagelse og læring

Birgitte Holm Sørensen, Karin Levinsen og
Helle Marie Skovbjerg (red.)

Denne bog sætter fokus på digital produktion som en læringsform, der faciliterer og kvalificerer elevernes læring. Eleverne producerer digitale produkter med den hensigt at til egne sig en fag- og/eller tværfaglighed. Forfatterne fremhæver, hvordan elevernes kollaborative tilgange, videndeling med hinanden og uformelle lege- og læringstilgange kan understøtte læring og kreativitet. Bogen præsenterer en række modeller for didaktisk rammedesign og evalueringspraksisser, som lægger op til, at læreren tilrettelægger og agerer, så eleverne lærer at tænke og handle didaktisk og arbejde selvstændigt.

DAFOLO

VOKSEN PÆDAGOGIK

Bjarne Wahlgren

Hvad er det særlige ved at undervise voksne? Bjarne Wahlgren belyser en række temaer fra voksenundervisningens dagligdag. Bogen giver nogle pædagogiske pejlemærker, der kan hjælpe undervisere til at udvikle egne voksenpædagogiske kompetencer.

AKADEMISK FORLAG

VOKSENDIDAKTIK

Henrik Rander, Lis Boysen og
Ole Goldbech (red.)

Hvordan tilrettelægger man god voksenundervisning? Dette er en brugsbog med inspiration til en moderne voksendidaktisk praksis, uanset om det gælder planlægning, gennemførelse eller evaluering af voksnes læring. Bogen sætter samtidig de didaktiske og pædagogiske temaer ind i teoretiske rammer.

AKADEMISK FORLAG

EMPIRISKE UNDERSØGELSER OG METODISKE GREB

Thomas Thyrring Engsig (red.)

Denne antologi om at indsamle viden om børn og undervisning har et tostrengt sigte: På den ene side er intentionen at belyse og diskutere en række grundlæggende videnskabelige metodiske greb i forbindelse med pædagogisk forskning og empiriske undersøgelser. På den anden side ønsker antologien at bidrage til lærerens, pædagogens og den pædagogiske leders forståelse af pædagogisk forskningsviden og metodiske tilgange til at skabe systematiseret viden om komplekse pædagogiske problemstillinger.

HANS REITZELS FORLAG

DANNELSE PÅ UNIVERSITETET – fordringer og udfordringer

Steen Nepper Larsen og Jens Raahauge (red.)

Dannelse forbindes ofte med humanistisk tænkning, men humaniora har ikke monopol på dannelse. Mødet og livet taget med naturvidenskab og økonomisk videnskab kan også være dannende. Alle fagområder er ladet med dannelsesmuligheder og underkastet dannelsesmæssige udfordringer. Universitetet er både en uddannelses- og en dannelsesinstitution – men hvordan sikrer vi, at dannelsen ikke ryger ud af uddannelserne?

SOPHIA

DIDAKTIONSLÆRING I PRAKSIS

Micki Sonne Kaa Sunesen

Denne bog handler om medieret læring. Gennem 21 forslag rettes blikket mod, hvordan en medierende praksis konkret kan se ud i både dagtilbud og skole. Forfatteren anskueliggør, hvordan man kan arbejde med medieret på en systematisk måde, og i forlængelse heraf giver han et bud på, hvordan det pædagogiske teamarbejde kan organiseres og struktureres i didaktiske processer.

DAFOLO

PÆDAGOGIK – på den pædagogiske assistentuddannelse (PAU)

Amela Pačuka

Bogen behandler forskellige pædagogiske teorier med fokus på individet, institutioner og samfundet. Den introducerer den studerende til de store pædagogiske tænkere samt teorier om menneskets udvikling, læring, opdragelse og dannelse. Ud over den pædagogiske tilgang præsenteres sociologiske, psykologiske, filosofiske og antropologiske tilgange.

FRYDENLUND

WHAT IS EDUCATION?

– An Anthology on Education

Henrik Jøker Bjerre, Steen Nepper Larsen,
Christopher Fynsk, Siegfried Zielinski,
Kirsten Hyldgaard, Mladen Dolar, Wendy
Brown, Steen Ebbesen & Elie During

What is education? This question demands that we not only describe the general nature of education, but also that we describe the qualities, problems and conflicts, which make up the present reality of education. The question is thus as philosophically pertinent as it is politically urgent – it demands reflection but not without imposing confrontation. To pose it is a way of questioning the answers that define and govern what education is and can be said to be today.

PROBLÉMA

FREMEDSPROGSDIDAKTIK

Petra Daryai-Hansen m.fl.

Hvordan tilrettelægges undervisningen i grundskolens sprogfag bedst? Bogen præsenterer fremmedsprogsdidaktikkens aktuelle strømninger og generelle problemstillinger og inviterer de studerende til at reflektere over disse. Hvert kapitel indledes med en case fra en undervisningssituation, som bliver sat i spil via nogle indledende refleksionsspørgsmål.

HANS REITZELS FORLAG

DIGITAL SKRIVEDIDAKTIK

Jens Jørgen Hansen (red.)

Det kræver særlige kompetencer at skrive en digital tekst, så modtageren kan læse og bruge den. Derfor er det vigtigt at stimulere og udvikle elevernes skrivekompetence med både viden og værktøjer. Bogen præsenterer teori om skrivekompetence og digital skrivning. Derudover introducerer bogen fem didaktiske greb, som kan benyttes i undervisningen i alle fag.

AKADEMISK FORLAG

TIDSSKRIFTER

KVAN – TIDSSKRIFT FOR LÆRER- UDDANNELSE OG SKOLE

Nr. 109, MARTS 2018: Tema: Udsatte børn og unge

0-14 NUL TIL FJORTEN

Nr. 4, 2017: Tema: Det æstetiske i den pædagogiske praksis

DANSK PÆDAGOGISK TIDSSKRIFT

Nr. 4, MARTS 2018: Tema: Homo ludens – et opråb for legen

TIDSSKRIFT FOR ARBEJDSLIV

Nr. 4, MARTS 2018: Tema: Arbejdslivsforskningens begreber og koncepter – antagelser om menneske, arbejde og samfund

UP – UNGE PÆDAGOGER

Nr. 4, 2017: Tema: Hvem spiller med i åben skole?

PÆDAGOGISK PSYKOLOGISK TIDSSKRIFT

Nr. 1, 2018: Tema: Angst

PROFESSIONS- OPRØR?

De velfærdsprofessionelle er kritiske overfor for meget styring og kontrol, og kritikken kommer fra forskellige parter. Hvilke professionsvilkår og forandringer siges der fra - og til - overfor? Og hvordan leverer velfærdsprofessionerne de mest professionelle ydelser i fremtiden?

Konference i København
Torsdag den 19. april 2018

Læs mere: edu.au.dk/professionsoprør

DPU
AARHUS UNIVERSITET